

Istraživanje fenomena slobodnog vremena

Sirotić, Chiara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:591732>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

CHIARA SIROTIĆ

ISTRAŽIVANJE FENOMENA SLOBODNOG VREMENA

Završni rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

CHIARA SIROTIĆ

ISTRAŽIVANJE FENOMENA SLOBODNOG VREMENA

Završni rad

JMBAG: 0303099167, izvanredni student

Studijski smjer: izvanredni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Metodologija pedagoških istraživanja

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Irena Kiss

Pula, travanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Chiara Sirotić, kandidatkinja za prvostupnika Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 29. 04. 2024. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Chiara Sirotić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Istraživanje fenomena slobodnog vremena“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 29.4.2024.

Potpis

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Razlozi odabira teme	1
1.2.	Struktura rada	2
2.	Povijesni razvoj gledišta o slobodnom vremenu	4
2.1.	Značajke slobodnog vremena prvih kultura i slobodno vrijeme antičkog doba	7
2.2.	Reformacija koncepta slobodnog vremena	12
2.3.	Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu.....	13
2.3.1.	Potrebe mladih u modernom poimanju slobodnog vremena	14
2.3.1.1.	Potreba za zabavom	14
2.3.1.2.	Potreba za odmorom.....	15
2.3.1.3.	Potreba za rekreacijom	15
2.3.1.4.	Kulturni aspekt provođenja slobodnog vremena	16
2.3.2.	Pokret razumne dokolice.....	17
3.	Slobodno vrijeme kao društvena pojava.....	20
3.1.	Slobodno vrijeme i dokolica	21
3.2.	Vrijeme kao čimbenik strukture društvenog života.....	22
4.	Temeljne uloge i funkcija slobodnog vremena	24
4.1.	Pristupi slobodnom vremenu.....	27
4.2.	Čimbenici strukturiranja slobodnog vremena.....	29
5.	Dječja prava i slobodno vrijeme	32
5.1.	Dostupnost sadržaja slobodnog vremena djeci s teškoćama u razvoju	35
5.2.	Dobrobiti sudjelovanja sve djece u slobodnovremenskim aktivnostima	37
6.	Izvanastavne aktivnosti kao čimbenik slobodnog vremena mladih	39
7.	Metodologija istraživanja.....	41
7.1.	Predmet i svrha istraživanja	41
7.2.	Metoda istraživanja i opis mjernog instrumenta.....	41
7.3.	Sociodemografski podaci	42
7.4.	Deskriptivna analiza prikupljenih podataka.....	45
7.5.	Utvrđivanje korelacije između varijabli.....	51
8.	Interpretacija rezultata.....	55
9.	Zaključak	58
	Literatura.....	60
	Prilozi.....	64
	Sažetak.....	66
	Summary	67

1. Uvod

Ovaj se rad bavi proučavanjem fenomena slobodnog vremena koje postoji od uvijek i podrazumijeva konstantnu adaptaciju izazovima s kojima se susreće. Prikazana je evolucija slobodnog vremena kroz različita doba, kulture i civilizacije i suočavanje društva s izazovima i mogućnostima u pojedinom razdoblju. Bez obzira na promjene glede slobode čovjeka koje za sobom vuku industrijalizacija, kapitalizam, urbanizacija i demokracija, neke karakteristike iz prošlosti pojavljuju se i danas.

Slobodno vrijeme kakvoga mi poznajemo ostvaruje razne funkcije unutar društva pa tako daje mogućnost individualnog i društvenog razvoja te pridonosi i stvaranju potražnje i potrošnje u slobodnovremenskoj industriji. Na njega utječu čimbenici poput obitelji i mladenačkih organizacija, odgojno-obrazovnih ustanova, raznovrsnih objekata i ustanova općekulturnog, informativnog ili zabavnog karaktera. Veliku ulogu imaju odgojno-obrazovne ustanove te dječje organizacije, zbog čega su u radu istaknuta dječja prava i važnost dostupnosti slobodnovremenskih sadržaja svoj djeci.

1.1. Razlozi odabira teme

Za odabir teme fenomena slobodnog vremena prvenstveno je zaslužno sudjelovanje u aktivnostima i slobodnovremenskim organizacijama tijekom djetinjstva i mladosti, što je dovelo do pitanja raspoloživosti i sadržajima slobodnog vremena kroz život. Potaknuta objavljenim stručnim radom autorice doc. dr. sc. Irene Kiss pod naslovom „Slobodno vrijeme u funkciji cjeloživotnog obrazovanja“, u kojem je autorica završnog rada koautorica, javlja se želja za istraživanjem fenomena vremena i dokolice u društvu kakvo danas postoji - koje živi užurbani i visoko tehnološki životni stil. Navedeno je potaknulo niz pitanja, od same upoznatosti društva s pojmom slobodno vrijeme do načina provođenja istog, dostupnog nasuprot željenog vremena, te ponude slobodnovremenskih sadržaja u okolini. Na temelju navedenog, provedeno je istraživanje pod naslovom „Raspoloživost slobodnog vremena u suvremenom društvu“ među zaposlenicima dječjeg vrtića „Paperino“ u Poreču u kojem je sudjelovalo 50 ispitanika. Budući da je kroz razgovor o slobodnom vremenu s kolegama i poznanicima autorica došla do zaključka kako njezina okolina ne shvaća sve njegove funkcije i mogućnosti, pitanja istraživanja usmjerena su poznavanju navedenih pojmova u

suvremenom društvu i istraživanju raspolaganja dostatnog vremena lišenog profesionalnih, obiteljskih i društvenih obaveza.

1.2. Struktura rada

Završni rad sastoji se od dva djela - teorijskog objašnjenja pojma slobodnog vremena i deskriptivne i statističke analize provedenog istraživanja o njegovoj raspoloživosti u suvremenom društvu.

Povijesni razvoj teorija o temi rada prikazan je u drugom poglavlju. Prikazane su značajke slobodnog vremena prvih razvijenih kultura i civilizacija antičkog doba do reformacije njegovog koncepta kroz industrijsku eru i postmoderno društvo. Ovaj dio dopušta jasnije shvaćanje rezultata provedenog istraživanja. Drugo poglavlje razrađeno je na dijelove koji opisuju potrebe mladih u današnjem društvu i dotiču se tzv. „Pokreta razumne dokolice“ iz kojeg proizlaze prvi izvori javne rasprave o odgoju za slobodno vrijeme.

Treće poglavlje ulazi dublje u pokušaje definiranja slobodnog vremena kao društvene pojave. U skladu s njegovim povećanjem dolazi do smanjenja broja radnih sati zbog čega je bitno objasniti vrijeme kao čimbenik strukture društvenog života koje utječe na sve njegove aspekte.

Tema četvrtog poglavlja su sposobnosti koje je potrebno razviti prije samostalnog i neovisnog oblikovanja slobodnog vremena za provedbu raznih individualnih, javnih i komunikacijskih slobodnovremenskih aktivnosti. U potpoglavlju se opisuje sedam pristupa nakon čega je primijećeno kako danas društvo teži ispunjenju ciljeva iz pristupa temeljenog na kvaliteti života.

Peto i šesto poglavlje sa svojim potpoglavljima govore o dječjim pravima za slobodno vrijeme i važnosti sudjelovanja sve djece u slobodnim aktivnostima, te upozoravaju na mogućnost potencijalne povrede njihovih prava. Zbog toga, rad naglašava i prava djece s teškoćama u razvoju na dostupnost sadržajima slobodnog vremena ističući dobrobiti koje taj postupak ima za cijelo društvo.

Sedmo poglavlje bavi se analizama provedenog istraživanja o upoznatosti suvremenog društva sa slobodnim vremenom i o raspolaganju istim. U njemu su postavljene hipoteze, objašnjeni razlozi provedbe istraživanja, opisani mjerni

instrument, reprezentativnost uzorka i ograničenja. Unutar poglavlja nalaze se dijelovi koji opisuju rezultate provedene deskriptivne i statističke analize.

Posljednje poglavlje prikazuje interpretaciju dobivenih rezultata nakon čega slijedi zaključak, prilozi i popis korištene literature koja je bogata sadržajima povezanim sa svim aspektima slobodnog vremena.

2. Povijesni razvoj gledišta o slobodnom vremenu

Slobodno vrijeme postoji od kada postoji društvo, što podrazumijeva njegovu konstantu adaptaciju nastalim promjenama. Način provođenja slobodnog vremena relevantan je čimbenik u determiniranju čovjekove egzistencije, te je smatrano resursom koji ima potencijal da razvije i usavrši temeljne antropološke sastavnice čovjeka (Farkaš, 2014). U prošlosti pojam slobodnog vremena nije uvelike poznat niti korišten zbog nejasno definiranih granica između vremena za obavljanje posla i za razonodu, no činjenicu da slobodno vrijeme postoji od kada je društva ukazuje nam i Aristotelova tvrdnja: „Slobodno vrijeme je vrijeme bez posla nužno kao preduvjet za sreću“ (Dumić i Mak, 2016:13). Paralelno uz razvoj kapitalizma sve se više govori i piše o slobodnom vremenu, a zahvaljujući njegovoj komercijalizaciji nastaju i nove, unosne gospodarske grane: industrija zabave, turizam i sport. Kapital slobodno vrijeme shvaća kao vrijeme oslobođeno od rada odnosno kao besposlicu, a tek se u novije doba (kad društvo isto uzima kao ispriku i način za stvaranje profita) ono shvaća kao vrijeme oslobođeno i za učenje i stvaralaštvo odnosno dokolicu (M. Polić, R. Polić, 2009). Razvojem civilizacija koje za sobom vuku svoja specifična obilježja, te nastankom novih potreba i mogućnosti čovjeka, razvijaju se i novi načini njegovog provođenja. Tako su u srednjem vijeku vitezovima (zbog prenapučenih dvoraca i imanja koja su svakako bila mračna i vlažna mjesta) lov i sokolarstvo služili kao oblik razonode, natjecanja i borbe protiv dosade ali isto tako i pripreme za moguće sukobe. Druge vrste razonode bile su vezane uz ples, glazbu, sport i viteška natjecanja kopljima, a uz njih su popularne bile i igre na ploči poput dame i šaha. Na taj je način svoje slobodno vrijeme uglavnom provodilo plemstvo dok je „među običnim pukom i dalje postojala sklonost seoskim zabavama tj. sportskim nadmetanjima u bacanju, brzini, praktičnim šalama i izrugivanjima, hrvanju i borbama pijetlova i bikova“ (Livazović, 2018:33). Igre su se tada dijelile na plemićke i sirotinjske pa je nastala i distinkcija urbanog i ruralnog sporta. „Izvan Europe, u Kini, događao se procvat kulture dinastija Tang i Sung s izdvojenim paviljonima i dvoranama u carskim palača pored kojih su u glavnim gradovima razvijani svi oblici zabave i razonode običnih, malih ljudi kako bi oni mogli oponašati luksuz bogataških obitelji u što su spadale - kuće za ispijanje čajeva, vrtovi s grupama plesača, akrobata, popularnih govornika s pričama o ljubavi i avanturama te kazališne grupe“ (Goldstein, Grgin, Blažević, 2007:43). Diljem Europe priređivani su raskošni spektakli, balovi, priredbe i zabave a igra postaje oblik

obrazovanja, pa Michel de Montaigne ističe kako „vježbanje i rekreacija, trčanje, hrvanje, glazba, ples, lov, jahanje i mačevanje postaju sastavnim djelom obrazovanja...ne razvijamo samo duh ni samo tijelo, već cjelovitog čovjeka“, (Leonard, 1923:55, Livazović, 2018). Od 1500. g. pa sve do 18. stoljeća europsko plemstvo razvijalo je raskošne privatne posjede s prostorima za jahanje, rekreaciju, igru i domjenke te kao posljedica takvog pokreta nastaju važni vrtovi poput pariškog Tuileriesa i Luxembourga te Versaillesa koji su s vremenom postali otvoreni i za širu javnost. U Engleskoj je s ciljem razonode i zabave za vrijeme Charlesa II. nastao Vauxhall, gusto pošumljen park sa šetnicama, rasvjetom, raznim prostorima za objed i ispijanje čaja kojemu su pristup imali lokalni trgovci, plemstvo i poslovni ljudi ali uz obvezu plaćanja ulaznice.

Događaji u povijesti koji vode ka širenju i pobjedi kršćanstva, poput provale barbarskih plemena i pada Zapadnog Rimskog Carstva praćene raspadom robovlasničkog poretka, omogućavaju izgradnju feudalnog društvenog uređenja s novim osobitostima u svim područjima života. Te su se novine odrazile u domeni proizvodnog rada, ali ne samo, već i u domeni slobodnog vremena. Tada se pojam slobodnog vremena koristi prvi put u njemačkom jeziku (1350. g.) kada se pravopisno označavao kao „fryzeyt“, no to je bio pojam koji se odnosio isključivo na slobodu trgovanja i sigurnost posjetitelja na tržištu (Opaschowski, 1996:100).

Početak industrijalizacije i značaj rada za ljudski opstanak za sobom su donijeli povećanje obveznog radnog vremena od kasnog srednjeg vijeka (Tokarski, Schmitz Scherzer, 1985:28). Prema Opaschowskom, slobodno vrijeme nastaje kao posljedica reformacije koja prati pokret Martina Luthera i započinje vrijeme moderne (Opaschowski, 1996:102). Crkva i religija preuzimaju glavnu ulogu u životima ljudi pa rad više nije viđen samo kao sredstvo preživljavanja, već kao smisao života previđenog vjerskim normama. U toj je epohi ritam života strogo podijeljen na visoko cijenjeno vrijeme rada u kojem su pojedinci slijedili vlastitu profesiju, te slobodno vrijeme koje je u svijetlu reformatske pobožnosti smatrano moralno dvojbenim, smatra Schroeder (Livazović, 2018). Janković (1973:19) navodi da najveće promjene nastaju u pogledu shvaćanja rada i njegova značenja u životu ljudi, jer se pod utjecajem religije oblikuje novi ovozemaljski značaj i smisao rada usmjeren prema postizanju milosti naspram božanstva i spasu duše na drugom svijetu. Tako molitva i rad ili, benediktinski – „ora

et labora“, postaju glavna deviza života gdje umjesto tegobe svakodnevice rad postaje sredstvo postizanja vlastitog spasenja, a slobodno vrijeme početak svih opačina. No, opisano se odnosilo samo na kmetove, slobodne seljake i obrtnike dok su visoki crkveni sloj i feudalci uživali u plodovima rada nižih klasa društvene zajednice. Dok su seljaci danonoćno radili kako bi održali blagodatni života plemića i crkvenjaka, njihovo je slobodno vrijeme bilo uvjetovano potrebom za nužnim odmorom, obnovom psihofizičkih snaga i molitvom. Usporedbom s antičkim karakterom i potencijalom slobodnog vremena, ono je u doba starog i srednjeg vijeka izgubilo prvobitni kreativni i kulturalni karakter.

Autori Lee i Newby (1983) tvrde da je u ranom 19. stoljeću postajalo prošireno mišljenje da je na djelu najdublja transformacija društava Europe i Sjeverne Amerike vidljiva u četiri elementa:

- Prvi je industrijalizam i prijelaz s manufakturne na industrijsku proizvodnju koja je uvjetovala specijalizaciju profesija, te samim time društvenim životom više ne upravljaju ritmovi godišnjih doba i izmjena dana i noći već sat i raspored dana na radno i slobodno radno vrijeme.
- Drugi važan element je kapitalizam koji označava vezivanje rada uz nadnicu i posao koji se vodi radi stvaranja profita.
- Treći je važan element urbanizacija uvjetovana industrijalizacijom, pa su tako London i Edinburgh jedini gradovi s više od 50 000 stanovnika prije 1750., dok je nakon industrijalizacije 1851 godine čak 50 britanskih gradova imalo populaciju veću od 50 000 stanovnika s pratećim problemima prenapučenosti.
- Četvrto obilježje jest razvoj liberalne demokracije koja je, nakon Francuske revolucije 1789. i američkog Građanskog rata, moć i vlast usmjerila na građanska prava pojedinaca osnivanjem političkih stranaka i stvaranjem novih perspektiva u društvu.

Kao što je ustanovio E. P. Thompson (Livazović, 2018), nastanak industrijskog društva omogućio je ideju slobodnog vremena kroz stvaranje novog svijeta slobodnih radnika uklanjanjem složenog sustava dužnosti i obaveza. Međutim, taj novi svijet donosi svoje probleme jer radnicima omogućuje mobilnost i dokolicu istovremeno im oduzimajući socijalna prava te podršku zajednice. Pravo izbora načina slobodnog vremena radnicima je bilo omogućeno samo dok su te aktivnosti osnaživale njihove

radne i potrošačke sposobnosti - društvo je poticalo pojedince na razvoj vlastitih kapaciteta s ciljem proširivanja kompetitivnog individualizma i ostvarivanja profita. Takva ideja slobode veže se uz definiciju dokolice, odnosno uz slobodu izbora i neradnih aktivnosti koje se povezuju s načelima radne sposobnosti i odgovornog građanstva. Tako se prolongirani „laissez-faire“ pristup javno zajamčenim slobodnim vremenom protezao duboko u 20. stoljeće, Hall i sur. (Livazović, 2018:63).

Osim kroz navedene etape, slobodno vrijeme prošlo je kroz više faza tijekom povijesti koje prikazuju njegov odnos i dijelove koji su namijenjeni opstanku, te društvenim i obiteljskim obavezama:

- Neograničenost i nedefiniranost slobodnog vremena
- Prevlast radnog nad slobodnim vremenom
- Skraćenje radnog uz povećanje slobodnog vremena

Bez obzira na promjene glede provođenja slobodnog vremena, koje veliki mah dobiva u modernom dobu, neke njegove karakteristike iz 19. stoljeća aktualne su i danas:

- Model 3x8 - osam sati rada, osam sati odmora, osam sati sna
- Popularizacija slobodnog nad radnim vremenom što za sobom vuče organizaciju institucija i društava koja omogućavaju njegovu kvalitetniju provedbu.

2.1. Značajke slobodnog vremena prvih kultura i slobodno vrijeme antičkog doba

Prve se civilizacije pojavljuju na prostorima gdje već postoje pretpostavke za njihov razvoj, poput prostora prednje Azije, Egipta, oko Inda, Žute rijeke, jugoistočne Europe te Srednje Amerike i Južne Amerike uz obalu Tihog oceana. Prema Kaleu (1990:16) upravo su prostori prednje Azije predvodili u neolitskoj promjeni koja je kao svoja obilježja imala goleme promjene u organizaciji i oblicima gospodarskog i društvenog života te u cjelokupnoj materijalnoj proizvodnji (Težak-Grgel, 2004:26).

Upravo se na tom području javlja prva civilizacija u povijesti - sumerska civilizacija, na ušću Eufrata i Tigrisa u 5. i 4. stoljeću pr.n.e. Stara Asirija na sjeveru i Babilon na jugu kao kraljevstva postoje od 2 900 g. pr.n.e. sve do 330 g. pr.n.e., a u

slobodnom vremenu njihovi stanovnici upuštali su se u rekreativne aktivnosti poput boksa, hrvanja, streljaštva i niza igara na ploči te zabave uz glazbu i ples.

Drugo civilizacijsko središte nastalo je na području današnjeg Egipta uz rijeku Nil gdje se neolitik prvotno počeo razvijati. Egipćani su imali ispunjeno vrijeme čiji su se obrasci kretali između umijeća života i umijeća smrti a kao dijelom obrazovanja i slobodnih aktivnosti bavili su se sportom, poput hrvanja, gimnastike, podizanja utega i igara loptom. Kao religijski inspiriran ritual popularna je bila borba s bikovima a vezano uz vjerska obilježja za dane važnih obljetnica ili svečanosti postojale su grupe izvođača koje su pripadale pojedinim hramovima ili palačama. One su prolaznost vremena obogaćivale glazbom, dramom i plesom s različitim instrumentima.

Slika 1. Igra „senet“

Izvor: <https://otagomuseum.nz/athome/how-to-play-senet>, 25.01.2024.

Igra „senet“, koja se igrala na postolju od bagremova drveta, potječe iz perioda 1570. - 1609. pr.n.e. Dva igrača igrala su krećući se s po pet bakrenih figura niz ploču, naizmjenice, bacanjem kocke ili štapa, a igra je simbolizirala prijelaz u vječnost i ponovno rađanje.

Treće civilizacijsko središte razvilo se u dolini Inda koja je s obzirom na površinu, u to vrijeme bila najveća civilizacija koja je dosegla iznenađujući stupanj urbanizacije (Kale, 1990:18, Durant, 1942:546-547). Za njom se pojavljuje četvrto civilizacijsko središte, na Bliskom istoku, u toku Žute rijeke Huang He gdje se zajednica razvijala na bogatim neolitskim temeljima, susrećući se s pismom te gradskim životom i naznakama državne zajednice još u 14. stoljeću pr.n.e. U Kini su pronađene frule od kosti stare između 7 000 i 9 000 godina koje se smatraju najstarijim instrumentima na svijetu, a stoje kao dokaz da je glazba postojala kao oznaka osobnog izražavanja te kulturno važnog elementa. Peto središte civilizacije je Amerika s dva središta, prvo u Srednjoj (krajem 2. stoljeće pr.n.e. - olmečka, matična civilizacija) a drugo u Južnoj Americi (kultura Chavin).

Predtehnoške civilizacije nisu imale jasnu podjelu rada i slobodnog vremena jer se radilo isključivo kada je to bilo nužno, a sam je rad bio isprepleten ritualima ugone, raznovrsnosti i kreativnosti - radne aktivnosti nisu bile okarakterizirane obilježjima moderne industrije već praćene molitvom, plesom, žrtvovanjem ili glazbom. Često su vještine koje više nisu imale praktičnu svakodnevnu svrhu, poput lova ili ratovanja, postajale ritualne vrste sporta kojima je pojedinac mogao vježbati ili dokazati tjelesnu snagu s ciljem predstavljanja vječne borbe dobra i zla. Kao primjer takve igre spominje se igra „tlachtli“ koja je svojevrsna verzija košarke prakticirana u olmečkoj, aztečkoj i majanskoj kulturi. Ona predstavlja oblik natjecanja koji se održavao na igralištima dugim 40 i širokim šest metara u blizini hramova, s visoko postavljenim kamenim prstenima kroz koje su igrači na oba kraja morali provući loptu. Lopta je simbolizirala kretanje Sunca, a igru su karakterizirale ozbiljne posljedice jer se od gubitnika očekivala ritualna žrtva koja je značila smrt.

Slika 2. - Majanski tereni za igru košarke „tlachtli“.

Izvor: <https://www.britannica.com/sports/tlachtli>, 25.01.2024.

Slika 3. - Fotografija ostataka kamenih prstenova igre „tlachtli“

Izvor: <https://www.britannica.com/sports/tlachtli>, 25.01.2024.

Riječ „antika“ dolazi od latinskog „antiquus“ što znači star, drevan te se u osnovnom značenju odnosi na Staru Grčku i Rim i kulture pod njihovim utjecajem.

Antičko razdoblje započinje u razdoblju od oko 1 200 do 1 800 g. pr.n.e., od pojave prvih grčkih gradova-država (polis) do pada Zapadnog Rimskog Carstva. Razdoblje antike dijeli se u tri podrazdoblja, čiju granicu čine osvajanja Aleksandra Makedonskog i uspon moći Rima, a to su („Antika“ n.d.):

- Grčko doba
- Helenizam - razdoblje nakon Aleksandrovih osvajanja u kojima antička Makedonija postaje velesila te se grčka kultura širi u zauzeta područja (koja su prvotno bila pod vlašću Perzije) te se potiskuje tradicionalna kultura
- Rimsko razdoblje

U staroj Grčkoj jedan se dio slobodnog vremena aristokracije i građanstva provodio na organiziranim javnim spektaklima poput Olimpijskih igara te Dionizijskih, Pitijjskih ili Nemejskih igara gdje su se natjecali najbolji pojedinci u brojnim aktivnostima slobodnog vremena. Poseban značaj za slobodno vrijeme u antičkoj Grčkoj imali su bogovi Orfej i Apolon. Orfički kult bio je kult nižeg društvenog sloja, a orfisti su promišljali o ljudskoj naravi, o „božanskoj duši u čovjeku“ i sudbini nakon smrti te su posjedovali naznake radikalizma zagovarajući prijezir prema tijelu postom i drugim oblicima asektizma. Plemstvo je, s druge strane, imalo vlastiti apolonski kult boga ljepote, vječne mladosti, plemenita i ponosna zaštitnika pravde, zakona i čistoće (pred kojim su i obavljani obredi čišćenja). Navedene kultove važno je spomenuti jer će upravo oni utjecati na kasniju kulturu u Europi gdje će se iz Dionizijskog kulta razviti kazalište dok će Apolonov kult bio ključan za razvoj likovnih umjetnosti. Za vladajuću klasu i filozofe slobodno je vrijeme preduvjet za sve što je dobro i lijepo pa se stoga ono smatra neprocjenjivim blagom koji čini život dostojnim življenja te je u klasičnom smislu ono shvaćeno kao sloboda od nužnosti. Prema Borsch, (Livazović, 2018) za Platona, Sokrata, Aristotela i Epikura sreću je moguće pronaći samo u slobodnom vremenu, pri čemu ono nije igra ili jačanje za novi rad, već se primjenjuje radi odmora.

Antički Rim preuzima dio kulture i običaja pokorenih zemalja i time prihvaća grčki stil slobodnog vremena - „otium“, iako je postojao i dio patricija koji su ga provodili kao „scholae“. Otiumu su graditelji Imperija suprotstavili „negotium“ koji podređuje slobodno vrijeme proizvodnim aktivnostima i djelovanju, a koje Seneka prema modelu „scholae“ vidi isključivo kao vrijeme za filozofiju i istinski užitek u kojem pojedinac može izabrati

model vlastita života (Borsch, 1963:163). Rimski način provođenja slobodnog vremena za sve se građane odvijao na javnim mjestima, Forumu, amfiteatrima ili termama s različitim sadržajima, a posebno na stadionima (Foro Italico) i u cirkusima (antički Circo Massimo). Navedena mjesta bila su poprišta spektakla sportskih, gladijatorskih i drugih natjecanja vezanih uz velike ratne pobjede ili poraze.

2.2. Reformacija koncepta slobodnog vremena

Izvori promjena zabilježeni su i u Italiji, gdje se novčani kapital ulagao u zemlju i trgovinu, ali i u industriju, pa se ona počinje razvijati na širokoj manufakturnoj razini pri čemu je prva industrija bila tekstilna (Kale, 1990:109). Kako bi tržišnim natjecanjem došli do veće zarade, poduzetnici nisu samo iskorištavali radnike već su i primjenom novih tehnika poticali proizvodnju što vodi da od 1700 godine u industriji naglo raste važnost mehanizacije. Novi oblici automatizirane proizvodnje utjecali su na postupno skraćivanje obaveznog radnog vremena, a tome je preteča bio engleski tvorničar Robert Owen (19. st.). U tvornici u New Lanarku u Škotskoj uveden je desetipolsatni radni tjedan, a za slobodno vrijeme vlastitih radnika funkcionalno su uređene prostorije sa sadržajima za zabavu, poučna predavanja, plesove, koncerte, večernje škole i čitaonice (Janković, 1973).

Kako je industrijalizacija dugoročno reducirala radno vrijeme s otprilike 3000 sati do 3600 sati godišnje u 1840 godini na današnjih otprilike 1800 do 2000 radnih sati, redistribucija vremena omogućavala je nove oblike njegovog iskorištavanja vremena večerima, vikendom, za vrijeme plaćenih godišnjih odmora, ali i u prolongiranom djetinjstvu i mirovini (Cross, 1990:73). Industrijska revolucija donosi sukob između tradicije i inovacije čija se ambivalentnost ogleda i u suprotnosti romantiziranog veličanja kreativne slobode i spontanosti u odnosu na realizam i tjeskobu industrijske civilizacije. Kontrast između korisnog i lijepog prikazuje se u manifestaciji ekonomskog produktivnog duha s kraja 18. stoljeća, odnosno umjetnosti kao pročišćenja od realnosti i zakona utilitarnosti. Zbog toga život postaje borba između obveze i želje i napetosti između dosade i muke koje vrijeme svojim sporim djelovanjem izazivaju u čovjeku. Vremenu kao stanju duha koje protječe i vlada čovjekom s obzirom na to da se stalno mijenja i odrasta „suprotstavlja se vrijeme svijeta, povijesno vrijeme koje nosi razočaranje i otkriva okrutnost oduzimajući pojedincu napetost koja mu omogućuje

oslobođenje od realnosti“ (Goldstein, Švoger, 2007:488). U Europskom liberalizmu u 19. stoljeću, novu elitu zadivljuje um a ne snaga. Javni događaji kojima se „lovi duh vremena“ više nisu vjerski obredi, dvoboji ili borbe već poetska natjecanja, verbalne igre i govori te javne konferencije i polemike, a nova klasa aristokrata u slobodnom vremenu čita knjige u vlastitim bogato opremljenim bibliotekama.

Ideal novog društva u 19. stoljeću temelji se na uzdizanju vrijednosti razuma, pravde i kulture nad privatnim, društvenim i moralnim vrijednostima odnosno:

- „veliča se i potiče sloboda misli i rasprave“ tvrdi J. S. Mill (Livazović, 2018:59),
- „radost da se može govoriti, djelovati, disati bez prisile“ tvrdi Tocqueville (Livazović, 2018:59),
- pravo građanina „da ostvaruje savršeno vlastite etičke ciljeve kao čovjek“ tvrdi Humboldt (Livazović, 2018:60).

Politička sloboda tako poprima konačno i najviše značenje, gdje ulogu države možda najbolje opisuje Tocqueville: „Apsolutna, pedantna, sustavna, oprezna i blaga, koja brine o sigurnosti i rado djeluje za sreću podanika, predviđa i osigurava njihove potrebe, omogućava njihove užitke, vodi njihove glavne poslove, upravlja industrijom i koja je u stanju - nakon što je u ruke uhvatila i oblikovala svakog pojedinca - prekriti površinu njihovih života mrežom složenih, preciznih i jednoobraznih pravila do gašenja i otupljivanja nacije na razinu plašljivog i marljivog krda čiji je pastir vlast“ (Livazović, 2018:60). Iako do svega toga neće doći, načelo slobode i volja za poštivanjem istoga zauvijek označava granicu između barbarstva i civilizacije kao veliki povijesno nasljeđe 19. stoljeća (Livazović, 2018).

2.3. Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu

Razdoblje od polovine 19. do početka 20. stoljeća naziva se „Pokret za slobodno vrijeme“ (engl. Public recreation movement), koje karakterizira razvoj organiziranih rekreativnih aktivnosti i infrastrukture od strane države i volonterskih institucija a sve s ciljem postizanja željenih društvenih ponašanja (Livazović, 2018). U to je vrijeme također, zahvaljujući jačanju sindikalnih akcija sa zahtjevima za skraćivanjem obveznog radnog vremena, prvi put javno istaknuta potreba za uvođenjem

osmosatnog radnog dana u Baltimoreu 1866. g., dok je u Berlinu 1882 g. prvi put održan kongres o slobodnom vremenu. Četiri glavne struje tog pokreta bile su:

- Pokret obrazovanja odraslih
- Razvoj državnih i lokalnih parkova
- Utemeljenje volonterskih organizacija i
- Pokret za javna igrališta.

Na našem se podneblju u korist kulturi provođenja slobodnog vremena, tijekom 19. i 20. stoljeća, podižu klizališta, otvaraju pučka i radnička sveučilišta, narodne i pučke knjižnice, čitaonice. Vrlo važnu ulogu pronalaze i športske aktivnosti gdje se posebno njeguju: biciklizam, planinarenje, streljaštvo, mačevanje, skijanje, laka atletika, nogomet, lov i ribolov (Vidulin-Orbanić, 2008). Dvadeseto stoljeće postaje stoljeće slobodnog vremena odnosno vremena kojeg valja korisno planirati i ciljano usmjeriti, vremena koje obogaćuje čovjekov život, a za čije promicanje glavnu ulogu preuzimaju obitelji i škole. U suvremenom društvu, glavno vrijeme označava „...prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i interkulturacije; ... prostor samoaktualizacije i samoostvarenja osobnosti“ (Previšić, 2000:404-405, Vidulin-Orbanić, 2008:20). U slobodnom se vremenu dakle pojedinci mogu baviti amaterskim djelatnostima u kojima čovjek „oslobađa svoje kreativne sposobnosti radi igre, ispunjavanja svoje slobodno vrijeme vrijednim sadržajima“ (Plenković, 1997:9).

2.3.1. Potrebe mladih u modernom poimanju slobodnog vremena

Kao potrebe mladih u modernom poimanju slobodnog vremena javljaju se:

2.3.1.1. Potreba za zabavom

Zabava mladima služi kako bi ispunili vrijeme koje im ostaje na raspolaganju nakon uobičajenih radnih, školskih obaveza i to su uglavnom aktivnosti i sadržaji zabavnog karaktera koji od pojedinaca traže malen ili nikakav angažman. Bez obzira na to, razvoj društva, tehnologije i komunikacije mladima daje više prostora za kvalitetno iskorištenje slobodnog vremena kojeg oni (prema znanstvenim istraživanjima) najviše provode u vršnjačkom društvu kako bi odstupili od obiteljskog

ili školskog načina življenja. Oni najčešće odabiru aktivnosti društvene naravi kao što su izlasci i druženje s prijateljima dok često, manje zanimanje pokazuju za kulturnim i obrazovnim aktivnostima (Fitzgerald, Joseph, Hayes, O Reagan, 1995; Ilišin, 2001, 2002; Vrkić Dimić. 2005, 2007). U Hrvatskoj je najprihvaćeniji način provođenja slobodnog vremena urbani kulturni obrazac koji podrazumijeva odlaske u klubove, na kave s prijateljima te općenita druženja s vršnjacima. S obzirom na to, gradovi i općine trebali se angažirati za pružanje sadržaja koji će povećati kulturna i obrazovna zanimanja mladih.

2.3.1.2. Potreba za odmorom

Pojedinac odmorom omogućava svome organizmu da obnovi snage. Odmor može biti aktivan i podrazumijevati samo mirovanje ili drijemanje, ali može biti i pasivan čim gdje se može gledati televizija (bez aktivnog praćenja prikazivanog sadržaja) ili npr. čitati časopis ili knjiga što pojedincu može predstavljati i kvalitetan oblik zabave tijekom odmaranja. Uz modernizaciju, javlja se užurbani životni stil koji ne ostavlja dovoljno vremena za odmor i rekreaciju radi čega u suvremenom društvu on postaje sve rjeđa pojava koja ponekad i nestaje iz dnevnog života. Kvalitetan odmor trebao bi biti omogućen svima zato što je on preduvjet za zdravo funkcioniranje u društvu.

2.3.1.3. Potreba za rekreacijom

Vučak (2001: 144-145) smatra da mladi koje svoje slobodno vrijeme kvalitetno ispunjavaju baveći se različitim sadržajima imaju i kvalitetnije životopise, za razliku od onih koji su skloni besposličarenju, ljenčarenju i drugim negativnim pojavama. U praksi već desetljećima postoje različiti oblici okupljanja djece i mladih koji se u školskom razdoblju očituju kroz izvanškolske i izvannastavne aktivnosti; športske, kulturno-umjetničke, tehničke i srodne aktivnosti koje se razvijaju u sklopu škole, udruga, organizacija, pokreta i saveza. Oni su otvoreni svima koji se žele uključiti te omogućavaju bavljenje konkretnim programima usklađenim s interesima pojedinca. Prema ispitivanju Vlaste Ilišin vezano uz slobodno vrijeme, radnička je omladina od osam ponuđenih aktivnosti izjavila da idu na izlete i šetnje u prirodi, odlaze na športske manifestacije te u diskoklubove, dok preko trećine anketiranih nije imala niti jedan hobi

(Ilišin, 1986: 69-115). Nakon više od 20 godina uviđa se kako mlade uglavnom zanimaju aktivnosti usmjerene prema osobnoj ugodu, užitku, druženju zabavi i relaksaciji. Rekreativni pristup slobodnom vremenu često je povezan s nedosljednošću, zato što konkretan angažman, intelektualan, emocionalan i tjelesan pristup nakon početnog oduševljenja označavaju napor te mladi nakon toga odustaju od takve aktivnosti jer u njoj više ne vide nikakav cilj. Važno je ponuditi kvalitetne sadržaje u vidu rekreacije i boravka na otvorenom kako bi se u društvu potaknula pozitivna slika o tjelovježbi i stvorila navika zdravog življenja.

2.3.1.4. Kulturni aspekt provođenja slobodnog vremena

„Kultura mladih i njihovo ponašanje u slobodno vrijeme postaju područja iz kojih se može doznati što oni uistinu misle jer se tiče svega što mladi osjećaju, vrednuju, čemu se nadaju, a što se može primijeniti u njihovom životu, jeziku, glazbi, modi ili idolima“ (Tomić-Koludrović i Leburić, 1999; Leburić i Relja, 1999, Vidulin-Orbanić, 2008:23). Govoreći o kulturi slobodnog vremena govorimo o vremenu koje je pogodno za razmišljanje i stvaranje svojega stava prema onome što nas svakodnevno okružuje. Slobodno vrijeme iznimno je pogodno za kompletiranje vlastite osobnosti, kako na intelektualnom tako i na emocionalnom planu. To je vrijeme u kojemu se stvaraju uvjeti za razvoj dispozicija, sklonosti, vještina, otkriva se nadarenost i talent za određeno područje i pogoduje razvoju svih ljudskih kvaliteta (Vidulin-Orbanić, 2008).

Grafikon 1. Čimbenici kulturnog aspekta provođenja slobodnog vremena

Izvor: Obrada autorice o stavkama kulturnog aspekta provođenja slobodnog vremena

Kulturni aspekt provedbe slobodnog vremena pojedincu dozvoljava rad na sebi na intelektualnoj i emocionalnoj razini ali i razvoj sposobnosti, vještina i sklonosti za određeno područje. Navedeno stajalište podrazumijeva razvoj pojedinca kao člana društva u kojemu funkcionira kroz kritičko promišljanje, stvaranje i učenje, promicanje kulture življenja i kulturni doprinos.

2.3.2. Pokret razumne dokolice

Prvi izvori javne rasprave o odgoju za slobodno vrijeme javljaju se u Americi 1870-ih godina, a dokazuju kroz pokret razumne dokolice. U njemu je, općenito shvaćeno, odgoj za slobodno vrijeme bio oblikovan oko četiri bloka sadržaja i povezanih tradicija istraživanja. Njih je važno spomenuti kao trenutak u kojemu su Joseph Lee, Luther Halsey Gullick i Jane Addams (filantropi i pioniri „Pokreta za slobodno vrijeme“) osvijestivši se i promatrajući katastrofalne uvjete u kojima su djeca provodila slobodno vrijeme značajno unaprijedili rješavanje pitanja zajedničkog boravka i druženja stanovnika.

Prva tradicija vezana je uz osobni rast i obogaćivanje kojima slobodno vrijeme treba koristiti za povećanje tjelesnog zdravlja i proširenje osobnih vidika. Do početka 20. stoljeća u Americi je već počeo pokret za slobodno vrijeme i rekreaciju kada su najposjećenija mjesta bile gostionice. Od 1800. godine zabilježena je promocija profesionalnih sportova poput hrvatskih mečeva, veslačkih regata, atletike, utrke konja i streličarskih priredbi organiziranih sa strane vlasnika brodova i trajekata. Popularne i društveno poželjne postaju aktivnosti na otvorenom (poput bejzbola, košarke, nogometa, jahanja, jedrenja pa čak i fotografiranja kao hobi), a tjelesna i zdravstvena kultura postaju sastavnim djelom obrazovanja kako u Europi i Americi tako i u hrvatskim krajevima, gdje je Ivan Brlić Mažuranić 1874. godine modernizirao školstvo (Livazović, 2018). Važna prekretnica do koje dolazi je ta da i žene počinju aktivno sudjelovati u slobodnovremenskim aktivnostima - plesu, gimnastici i atletici te sveučilišnim sportskim programima.

Druga tradicija vezana je uz uljepšavanje života bila je vezana za „Pokret lijepog grada“ koji nastaje u SAD-u tijekom 19. stoljeća s ciljem povezivanja javne dostupnosti slobodnog vremena s uljepšavanjem života (Rojek, 2009). Navedeni pokret nastojao je stvoriti tzv. „betonske vrtove“ kako bi stvaranjem zelenog pojasa ispunio humanističku težnju za boljim svijetom u kojem slobodno vrijeme i rad međusobno djeluju u duhu harmonije. Tako 1846. godine u Americi počinje pokret „Parks and Recreation“ uz posebne prirodne rezervate i nacionalne parkove među kojima se ističe Yellowstone (1872), koji je i danas američkim stanovnicima i posjetiteljima atrakcija koja potiče boravak slobodnog vremena kroz rekreaciju u prirodi. Početak 20. stoljeća u velikim gradovima donosi infrastrukturu za provođenje slobodnog vremena poput parkova, vrtova, igrališta i kazališta, muzeja, stadiona te jezera i trkališta. Reforma industrijskog društva osnažila je ideju prema kojoj organizirano slobodno vrijeme potiče radnu etiku te istovremeno potpiruje strah od dosade ili neaktivnosti, u odnosu na prenapučenost, neobrazovanost i urbanu izgubljenost koji su vodili do visokih stopa kriminala, ovisnosti i prostitucije. Strah od ilegalnih i nekontroliranih oblika provođenja slobodnog vremena potiče javnu politiku na moralno-pravne regulacije ponašanja (Livazović, 2018).

Treća tradicija vezana je uz javno dostupne usluge. Ovdje se kao važno ime pojavljuje Joseph Lee, imućni odvjetnik, koji je promatrajući loše uvjete u kojima djeca

provode slobodno vrijeme, omogućio izgradnju igrališta (Boston). Lee je igru smatrao pojavom koja je međusobno povezana s radom kao izraz težnje za uspjehom, istraživanjem, napretkom i postignućem, pa je tako pišući o važnosti same igre utjecao na širenje javne svijesti o potrebama djece u slobodno vrijeme.

Vrijedno je spomena i ime Jane Addams, jedne od prvih visokoobrazovanih žena u Americi, koja je utjecala na razvoj više desetaka razvojnih javnih programa za pomoć djeci, majkama i roditeljima, obiteljima, pravima žena te reformi radnog zakonodavstva. Kao pionirka socijalnog rada, nosila je reformu javne uprave u borbi milijuna stanovnika protiv nejednakosti, ali je istovremeno i promovirala ideale tradicionalnih američkih vrijednosti kroz ulogu slobodnog vremena kao sredstva prevencije ovisnosti, nasilja i kriminala (Livazović, 2018).

Četvrta tradicija odnosila se na važnost zdravlja i prevencije kriminala kao dijela filozofije uljepšavanje života. Stoga je istraživanje slobodnog vremena proizašlo iz pokreta razumne dokolice, koje je slobodno vrijeme poistovjetilo s osobnim razvojem, poticanjem društvene odgovornosti, napretkom društva i civilizacijskim iskoracima vezanim uz moralno ponašanje, zdravlje i brigu o kulturnoj baštini te prirodnom okolišu. Tek od 1960-ih godina slobodno vrijeme postaje građanskim pravom, nakon čega se kao posljedica istog javlja proširenje javnog sektora u poljima kulture i rekreacije. Na navedenim područjima nastaje više poslova a raste i potražnja za visokoobrazovanim kadrovima u turističkoj i slobodnovremenskoj industriji.

U Hrvatskoj prvi materijalni dokazi o provođenju slobodnog vremena sežu iz renesanse i Dubrovačke Republike, sa sadržajima poput zabave, maskeradi, kazališnih igara i drugih svečanosti u perivojima, vilama između zidina ili velikim tadašnjim salama. U dubrovačkim se vilama plesalo, sviralo, slikalo i učilo strane jezike; okupljale su se vesele trubadurske družine, književnici i ljubitelji književnosti koji su značajno doprinijeli općem kulturnom razvoju grada (Janković, 1973).

3. Slobodno vrijeme kao društvena pojava

Slobodno vrijeme društveni je fenomen koji zahtijeva temeljit pristup u svim sferama života zbog čega ono i jest predmet interesa većine znanstvenih disciplina kojima je u središtu interesa - čovjek. Slobodno vrijeme je ono u kojem čovjeka prepoznajemo kao „homo univerzalisa“, „homo ludensa“ i „homo autocreatora“ za koje su se u prošlosti ljudi borili kako bi postalo jedno od ljudskih prava, dok u suvremenosti (a i budućnosti kakvu predviđaju futurolozi) ono postaje segmentom vremena koji se širi svakim danom (Livazović, 2018).

U hipermodernom društvu sve se češće spominju dva koncepta u organizaciji rada: zajamčeni temeljni prihod i skraćivanje radnog vremena. Do toga dolazi zbog toga što se umjetna inteligencija i automatizacija razvijaju toliko velikom brzinom da je teško predvidjeti koliko će i kakvih zanimanja kroz sljedeće desetljeća preostati ljudima. Za ovaj rad bitnu temu, prijedlog skraćivanja radnog vremena kao preduvjet za njegovu kvalitetniju provedbu podržava sve više svjetskih ekonomija čiji stručnjaci vjeruju da ono (Livazović, 2018:95):

- ima pozitivan učinak na okoliš zbog manjeg ispuštanja CO₂
- povećava socijalnu jednakost
- smanjuje ovisnost o zaduživanju
- povećava produktivnosti
- smanjuje sklonost bolestima i potrebu za bolovanjem i
- ravnomjernija dioba radnih i slobodnih sati smanjuje nezaposlenost

Tako se slobodno vrijeme kao globalni fenomen zbog kojega raste nova civilizacija dokolice nameće važnošću za buduće težnje suvremenog čovjeka u pronalaženju životne ravnoteže. Bez obzira na budućnost i pretpostavke o ljudskoj civilizaciji, ono će kao pozornica igre, stvaralaštva, razonode, odmora i razvoja ličnosti ostati referentnim okvirom razigravanja ljudske sreće, kulture i sudbine (Livazović, 2018).

Slobodno je vrijeme od izrazite važnosti za razvoj dječje i osobnosti mladih jer im ono dozvoljava zadovoljavanje individualnih interesa i potreba te im pomaže pri aktivaciji osobnih stvaralačkih snaga za čije zadovoljenje nisu imali vremena u ostalim

sferama života. Izgrađujući vlastiti stil u kulturno socijalnom okruženju, mladi nalaze smisao i snagu za buduću organizaciju života.

3.1. Slobodno vrijeme i dokolica

Prema Martinić (1997) dokolica je „vrijeme kada se ne radi, ona je dio slobodnog vremena u kojem se prepušta vlastitoj volji s ciljem zabave ili odmora, razvijanja novih znanja i sposobnosti, slobodnog sudjelovanja u društvenom životu ili bavljenja stvaralačkim radom nakon zadovoljavanja i izvršavanja obiteljskih ili društvenih obaveza“ (Livazović, 2018:101). Postoje različite definicije zbog toga što se radi o širokoj i promjenjivoj kategoriji koja je pod utjecajem stalnog mijenjanja društva, od kojih su neke:

- „Slobodno vrijeme je vremenski odsjek koji preostaje nakon normalnog radnog perioda“ (Jerbić, 1973:66).
- „Škola i školske obveze predstavljaju rad, a vrijeme poslije toga je slobodno vrijeme“ (Giesecke, 1993:108).
- "Slobodno vrijeme je ono područje svakodnevnog života u kojem se mladi najranije osamostaljuju i u kojoj je njihova autonomija najveća" (Ilišin i sur., 2001:98).

Iako u definiranju slobodnog vremena često dolazi do poistovjećivanja pojmova dokolice i besposlice, razlika između njih je velika. U Rječniku hrvatskog jezika (Anić, 1998) besposlica je definirana kao „nepromišljeno slobodno vrijeme i dangubljenje“, dok je dokolica „slobodno vrijeme osmišljeno nekim radom ili aktivnošću“. Time možemo ustanoviti kako su i dokolica i besposlica slobodno vrijeme, no koje nema istu funkciju u ljudskome društvu te samim time ne dijele međusobno definiciju. Također, Polić i Polić jasno razgraničavaju pojmove slobodnog vremena i dokolice te tvrde da je svaka dokolica slobodno vrijeme, ali svako slobodno vrijeme nije dokolica, jer slobodno vrijeme može biti besposličarenje, a dokolica to nije (Livazović, 2018:102).

Suprotno tome, Mlinarević, Miliša i Prokorović dokolicu i dokoličarenje objašnjavaju kao nestrukturirano provođenje slobodnog vremena pod koje se podrazumijevaju aktivnosti poput odmora, razonode, provođenja vremena pred televizijom i komuniciranje s prijateljima s pomoću medija (Livazović, 2018:102).

Međutim, (Martinić, 1977) ističe da valja razlikovati neproduktivno od produktivnog slobodnog vremena prema čemu slobodno vrijeme postoji u dvije temeljne dimenzije; produktivnoj dokolici i neproduktivnoj besposlici, koje pojedinac sam odabire u odnosu na samoaktivnost/opću pasivnost.

3.2. Vrijeme kao čimbenik strukture društvenog života

Kako bi se pojava vremena mogla definirati, važno ju je promatrati cjelovito ne odvajajući rad i nerad što bi moglo dovesti do iskrivljavanja i samim time do nemogućnosti da se sama pojava odredi prema svojim osnovnim sastavnicama.

Lefebvre (Livazović, 2018:104) navodi da „Isti se čovjek odmara ili počiva ili se na svoj način bavi nečim poslije rada. Svaki dan, u isti sat, radnik izlazi iz tvornice, namještenik iz ureda. Svakog tjedna subota ili nedjelja pripadaju dokolici s pravilnošću svakidašnjeg rada. Treba dakle shvatiti jedinstvo rad-dokolica, jer to jedinstvo postoji i jer svatko nastoji urediti svoj dio raspoloživa vremena u zavisnosti prema onome što njegov rad jest - i što njegov rad nije“.

Kao i slobodno vrijeme, niti rad nije moguće jednostavno nedvosmisleno ili objektivno definirati, pa stoga Grint zaključuje da „rad nije samo ono što osigurava preživljavanje pojedinca i društva u interakciji s prirodom niti ga je moguće definirati jednostavno kao zaposlenost, jer aktivnosti koje su mnogim pojedincima zaposlenje obavljaju i oni koji nisu zaposleni (glačanje, briga o djeci, održavanje automobila, uređivanje doma i sl.)“ (Haralambos, Holborn, 2002:685). Rad je društveno definiran i prema tome je zaposlenje samo jedan od njegovih tipova.

Od 18. stoljeća sustav mjerenja vremena sve se više linearno racionalizira te se u vrijeme rada uvode minute, sekunde, desetinke, stotinke, a kasnije i tisućinke te nanosekunde. Uz to, cijela godina i život društva (tako i djece a pogotovo obitelji) bili su pod utjecajem koncepta o ritmu izmjena obrazovnih obveza s višemjesečnim zimskim i ljetnim praznicima, nastavom u smjenama ili dnevno-tjedno-mjesečnim rasporedom aktivnosti u školi.

U pedagoškoj sferi pojam „slobodno vrijeme“ prvi se put spominje 1823. kod Froebela kao „slobodni sati“ (njem. Freistunde) i „prazno vrijeme“ (njem. Leer Zeit). Neko vrijeme nakon, 1918 godine nastaje nova disciplina – „Pedagogija slobodnog

vremena“ (njem. Freizeitpädagogik) (Klatt, 1927., prema Nahrstedt, 1995:106). U industrijskom sustavu racionalnog redoslijeda vremena naglašeno se relativiziraju prirodne razlike poput dana i noći ili izmjene godišnjih doba u korist infrastrukturnih poboljšanja poput javne rasvjete ili sustava grijanja, a stil života premješta se iz prirodnog i društvenog eksterijera u prostore (Livazović, 2018:106). Tako nastaje „totalno vrijeme“ te se razna područja života usklađuju prema vremenskim mogućnostima, gdje se od sredine 19. stoljeća postupno smanjivalo obvezno radno vrijeme a povećavalo slobodno. Uz radno, uvodi se obrazac obveznog slobodnog vremena, kada otac pedagogije Fritz Klatt (1888. - 1945.) nastoji oformiti novi koncept i novu obrazovnu paradigmu uvođenjem „kreativne pauze“ (njem. *Schöpferische Pause*, 1921) koja ukazuje na dvostruke obrazovne ciljeve (Livazović, 2018:107).

Nahrstedt i sur. te Freeriks (Livazović, 2018) tvrde kako se kao prvi novi obrazovni cilj nameće potreba razvijanja i poticanja „vremenske kompetentnosti“ odnosno sposobnosti postizanja i provođenja vlastitog ritma u eri industrijskog sustava.

Drugi obrazovni cilj se iskazuje u kompetentnosti za dokolicu, odnosno učinkovitim odmakom od radnog vremena i kreativnom oblikovanju slobodnog vremena, pri čemu je posebno naglašeno da se kreativni odmak ne događa spontano već je rezultat borbe za emancipacijom i ljudskim pravima. To se naziva organskim sustavom koji djeluje nalik disanju, izmjenjujući napetost, opuštanje i odmaranje.

4. Temeljne uloge i funkcija slobodnog vremena

Slobodno vrijeme zahvaća i prodire u gotovo sva područja društvenog života: socijalna, ekonomska, politička, kulturna, zdravstvena i pedagoška; ono postaje sveobuhvatna pojava koju francuski sociolozi nazivaju „un phenomen social total“ (Livazović, 2018:140).

No osim pozitivnih učinaka, postoji i određeni nemir kojeg je fenomen slobodnog vremena unio u život suvremenog čovjeka. U slijed tome postavlja se pitanje jesu li u suvremenom društvu dovoljno razvijene kultura, sposobnosti i navike za sadržajno, korisno i ugodno provođenje slobodnog vremena. Da bi se ono moglo provoditi kulturno, pojedinac treba biti sposoban kompetentno se nositi s njegovim vlastitim raspolaganjem. Kao definiciju kompetencije za vrijeme može se prihvatiti da je to „sposobnost i spremnost pojedinca da samostalno i neovisno oblikuju životno vrijeme“, Feericks (Livazović, 2018:141).

Nahrstedt (1990:141: prema Schroeder, 2006) ističe šest vještina koje je potrebno razviti prije sposobnosti samostalnog i neovisnog oblikovanja slobodnog vremena:

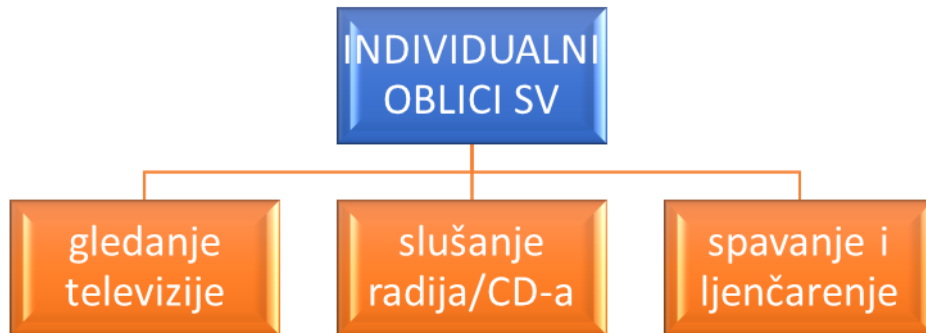
- Sloboda za vrijeme: oslobađanje vremena i ograničavanje vremena
- Sinteza vremena: odnos između povezanih i nepovezanih životnih trenutaka
- Ekologija vremena: prepoznavanje ovisnosti čovjeka o različitim vremenskim strukturama
- Vladanje s vremenom: samoodređenje u vremenu
- Emancipacija vremena: oslobađanje od prirodnih i društvenih prijetnji
- Simetrija vremena: sposobnost održavanja ravnoteže između različitih vremenskih oblika

Kvaliteta života opisuje pozitivan stav prema životu, osobni razvoj, samoispunjenje i zabavu, koja je postala sinonim za slobodno vrijeme, a gdje je ista pretpostavljena međuovisnosti planiranja, oblikovanja i usmjeravanja vlastitog života (Opaschowski, 1997:275).

Autori Opaschowski i Duncker dijele aktivnosti slobodnog vremena u tri tipa (Opaschowski i Duncker, 1996:47):

Prvi tip su individualni oblici slobodnog vremena koji se uglavnom vrše samostalno a podrazumijevaju radnje poput:

Grafikon 2. Individualni oblici provođenja slobodnog vremena.

Izvor: Obrada autorice - grafički prikaz individualnih oblika provedbe slobodnog vremena

Drugi tip čine javne slobodnovremenske aktivnosti koje se vrše samostalno ili s partnerom, poput javnih sadržaja.

Grafikon 3. Javni sadržaji slobodnog vremena.

Izvor: Obrada autorice kroz grafički prikaz o javnim slobodnovremenskim aktivnostima

Treći tip slobodnovremenskih aktivnosti podrazumijeva one aktivnosti koje se realiziraju s drugim ljudima.

Grafikon 4. Slobodnovremenske aktivnosti koje podrazumijevaju interakciju s drugim ljudima.

Izvor: Obrada autorice - grafički prikaz komunikacijskih slobodnovremenskih aktivnosti (Livazović, 2018:144).

Osim navedene podjele, slobodno vrijeme društva ili mladih moguće je promatrati u sklopu aktivnosti koje ono podrazumijeva, pa je tako Jerbić (1973) aktivnosti podijelio u četiri kategorije (Vukić, 2011:66):

Spontane aktivnosti - nemaju unaprijed definiran ili čvrsto određeni cilj poput razgovora, šetnje, slobodne igre,

Konzumirajuće aktivnosti - podrazumijevaju „trošenje“ nekog materijala i povećanju kapitala određene organizacije npr. čitanje knjiga, slušanje radija i gledanje TV-a, odlazak u kazališta, muzeje i sl,

Organizirane aktivnosti - ovdje spadaju razne zabave obiteljskog i javnog tipa te organizirane stvaralačke aktivnosti i odlazak na ples,

Ostale aktivnosti.

Uz to, aktivnosti slobodnog vremena se prema mjestu njihovog događanja mogu dijeliti i na:

- Kućne aktivnosti
- Vanjske aktivnosti i

- Kombinirane aktivnosti

4.1. Pristupi slobodnom vremenu

U skladu s prethodnim poglavljem može se uvidjeti kako su funkcije, kao i definicije slobodnog vremena mnogobrojne, pa postoji nekoliko pristupa i filozofija koje opisuju operativne načine filozofije slobodnog vremena (McLean, Hurd, 2015).

Pristup utemeljen na kvaliteti života - vlada u polju organiziranih usluga a slobodno vrijeme vidi kao iskustvo koje doprinosi ljudskom razvoju (u širem smislu), poboljšavanjem mentalnog i tjelesnog zdravlja, obogaćivanjem kulturnog života i redukcijom njegove antisocijalne uporabe.

Marketinški pristup - javlja se kao posljedica fiskalnog pritiska na sadržaje civilnih udruga i agencija a temelji se na ideji da javne, volontarističke i druge udruge u slobodnom vremenu najbolje uspijevaju pod pretpostavkom da usvoje metode komercijalnih rekreativnih usluga. Osnovni cilj ovakvoga pristupa je ostvarivanje najvećeg mogućeg profita i ciljane publike.

Pristup uslužnih djelatnosti - suprotan marketinškom pristupu prema čemu slobodno vrijeme vidi kao važnu javnu uslugu kojom se promiču društveni ciljevi i vrijednosti. S obzirom na to, smatra se da ga treba nužno uključiti u sadržaje obrazovanja djece, mladih i odraslih s ciljem cjeloživotnog učenja i razvoja, održivog razvoja i inkluzivne pomoći.

Preskriptivni pristup - ističe kako bi slobodno vrijeme trebalo omogućiti konstruktivne terapijske promjene u pojedincima, poput motoričkih vještina, društvenog i osobnog razvoja i ponašanja i sl.

Pristup upravitelja resursima/estetski/prezervacijski pristup - predstavlja sveobuhvatan model s tri srodna elementa:

- Upravitelj je usmjeren na upravljanje, iskorištavanje i zaštitu okoliša
- Estetika je usmjerena na vrijednosti izgleda okoline (umjetne i prirodne), s naglaskom na kulturnim dimenzijama i kreativnom potencijalu slobodnog vremena

- Prezervacija je usmjerena na očuvanje dokaza povijesne tradicije i baštine i ogledava se u upravljanju javnim površinama i drugim prirodnim okruženjima (Livazović, 2018:164).

Hedonistički/individualistički pristup - usmjeren na zabavan i ugodan aspekt slobodnog vremena kao aktivnost koja treba biti potpuno individualizirana i oslobođena od društvenih ograničenja. Hedonistički aspekt podrazumijeva osobno zadovoljstvo s implikacijom osjetilne dimenzije slobodnog vremena dok se individualiziranost odnosi na pravo slobode svakog pojedinca da u slobodnom vremenu nađe osobno ispunjenje neovisno o grupnim ili društvenim očekivanjima.

Pristup utemeljen na prednostima - podrazumijeva da društvene agencije, instituti i udruženja moraju jasno istaknuti prednosti koje pojedinac stječe sudjelovanjem u aktivnostima kulturne dokolice (Livazović, 2018).

Nakon predstavljanja pristupa slobodnom vremenu koji su se izmjenjivali i provlačili kroz povijest pod utjecajem promjena u društvu, može se primijetiti kako u današnjici društvo teži ispunjenju ciljeva iz pristupa utemeljenog na kvaliteti života kao i hedonističko individualiziranog pristupa. Društvo teži i pristupu uslužnih djelatnosti, uključujući slobodno vrijeme u sadržaje obrazovanje djece i mladih, no još uvijek ne uspijeva u potpunosti kvalitetno ostvariti ciljeve istog, čega se više dotičemo dalje u radu.

Navedeni fenomen rezultat je društvenih promjena koje, pod utjecajem nekadašnje industrijalizacije i tehnizacije a danas informatizacije i automatizacije, mijenjaju zakonitosti, obilježja i razvoj civilizacije.

Kao probleme slobodnog vremena Njemačko društvo za slobodno vrijeme (1986, Livazović, 2018:143) ističe osobne i društvene probleme u neradnom vremenu te probleme upravljanja i provođenja slobodnog vremena.

- Osobni problemi - razni oblici ovisnosti, a s druge strane pojava dosade. Dosada u slobodnom vremenu dugoročno za posljedicu ima osjećaj praznine i usamljenosti, gdje Opaschowski dosadu definira kao „doživljaj osjećaja praznine vremena i nedostatak interesa i odlučnosti“ (Opaschowski, 1997:212).

- Društveni problemi - nepovoljna obiteljska situacija, uvjeti kućanstva i životne sredine, pripadnost manjinskoj etničkoj grupi ili društveno marginaliziranoj populaciji.
- Provođenje slobodnog vremena - poteškoće u provođenju kao i u osmišljavanju slobodnog vremena proizlaze iz nedostatka znanja, vještina i sposobnosti za slobodno vrijeme.

4.2. Čimbenici strukturiranja slobodnog vremena

Provođenje slobodnog vremena u osnovnom je smislu okarakterizirano individualnom proizvoljnošću na djelovanje i sudjelovanje u određenim aktivnostima, osobnom doživljaju i pojedinačnom raspoloženju, no po funkcijama i mogućnostima korištenja ipak je društveno uvjetovano. Društvena zajednica ne može izravno organizirati i nametati sadržaje njegovog provođenja radi čega pojedinac raspolaže različitim oblicima društvenog intervencionizma u vidu ustanova i prostora za odmor, razonodu i zabavu te razvoj ličnosti. Umjesto izravnog organiziranja aktivnosti, društvo treba otvarati mogućnost izbora i aktivnog uključivanja pojedinaca kroz sustavno poticanje i organizaciju različitih institucionalnih čimbenika koji mogu pomagati oblikovanje slobodnog vremena pružanjem praktičnih mogućnosti njegova provođenja (Livazović, 2018). Ovdje spadaju društveni čimbenici provođenja i organiziranja slobodnog vremena koji se mogu grupirati prema nekoliko značajki:

Odgojno obrazovne ustanove - ustanove za rani ili predškolski odgoj, škole svih stupnjeva, dječji i omladinski domovi te ustanove za obrazovanje andragoške populacije, koje se po pedagoškoj funkciji i namjeri djelovanja kontinuirano bave pedagoškim djelovanjem u općem i posebnom smislu odgoja za slobodno vrijeme. Prvi oblik životnog iskustva djeteta s institucionalnim odgojem i obrazovanjem omogućavaju dječji vrtići i jaslice kao faza sustavne brige za djecu a koja je od iznimne važnosti u aspektu slobodnovremenskih aktivnosti. U tim se ustanovama javljaju aktivnosti poticanja znanja, vještina i sposobnosti djece koje su najčešće vezane uz stvaralačku slobodu i istraživanju vlastitih potencijala a očituju se kroz dječje igre, pjevanje, slikanje i crtanje, rezanje i lijepljenje, motoričke zadatke i kretnje s ciljem postizanja povjerenja i prijateljstva. Osim svrhe razvijanja vlastitih vještina i socijalizacije u društvu, svaka će ugodna i zanimljiva aktivnost u kojoj dijete osjeća

postignuće i kompetentnost djelovati i na pouzdanje, upornost i stvaralaštvo kao preduvjet kasnijem autonomnom djelovanju u sadržajima i aktivnostima slobodnog vremena.

Obitelj, dječje, mladenačke i društvene organizacije – osim obitelji, čimbenici iz ove skupine nastaju iz slobodnog udruživanja i angažiranja dobrovoljnih snaga na pretežno amaterskoj osnovi.

Obitelj ovdje poprima značajnu ulogu kao organizator slobodnog vremena djeteta, ali i posrednik, savjetnik i pokretač pojedinih aktivnosti. Roditelji trebaju vlastitim primjerom interesa i slobodnovremenskih aktivnosti razvijati pozitivan stav prema kulturi i društvu u kojemu njihova djeca odrastaju. Oni trebaju poznavati i otkrivati potrebe svoje djece te ih upućivati na odgovarajuće aktivnosti odnosno izlagati ih sadržajima koji pružaju povoljne mogućnosti razvoja dječje osobnosti, interesa i opće kulture života. Među takvim aktivnostima ubrajaju se: zajednički izleti, druženja, zimovanja i ljetovanja, posjećivanje kulturno-umjetničkih ustanova, druženja vezana uz medije, hobiji, „uradi sam“ i drugi stvaralački sadržaji.

Raznovrsni infrastrukturni objekti - igrališta, zabavni parkovi, igraonice, odmarališta, centri kulture, posebna naselja i planinarski domovi, čak i trgovački centri koji zbog pomanjkanja prvotno navedenih objekata suvremenoj obitelji predstavljaju mjesto u kojemu mogu zadovoljiti svoj konzumeristički potencijal kao i pronaći razne mogućnosti igre i boravka djece i mladih. Fenomen tzv. „urbanog ekocida“ vodi ka sve većem broju napuštenih i zatvorenih objekata za slobodno vrijeme djece i mladih uz popratno smanjena javna ulaganja u njihovu sigurnost i opremljenost. To vodi do bježanja mladih u urbane rezervate, mjesta poput mračnih parkova, zadimljenih kafića, disko barova ili napuštenih opasnih skladišta što otvara vrata brojnim prijetnjama asocijalnog i antisocijalnog ponašanja.

Ustanove općekulturnog, prosvjetnog, informativnog i zabavnog karaktera - kazališta, kina, muzeji, galerije, knjižnice, škole i sveučilišta, suvremeni mediji i različite sportske, umjetničke i specijalizirane udruge. One predstavljaju nositelje kulturnog života općenito te pružaju široj populaciji mogućnost za upoznavanje s novitetima civilizacije, kao i mogućnost osobnog razvoja, aktivnog odmora, razonode i zabave.

Čimbenici iz područja „funkcionalnog odgoja“ (Livazović, 2018:249) - raznovrsne javne priredbe, manifestacije i život na javnim mjestima poput ulica, trgova, parkova, javnih lokala ili sajмова. Oni postoje bez posebne namjene, djelovanja i posebno predviđenih odgojnih ili socijalnih zadataka, te bez obzira na to njihovo značenje za kulturu i smisao provođenja slobodnog vremena nije zanemarivo. Njihovo će djelovanje ovisiti o funkcioniraju i tradiciji pojedine lokalne sredine te služe kao ogledni primjer i model kulture društva i zajednice zbog specifičnog stila, tradicije i mode svakodnevnog komunikacije, atmosfere ophođenja i ponašanja te izražavanja ljudi, odnosa prema djeci i mladima i slično.

5. Dječja prava i slobodno vrijeme

Gledano s pozicije djeteta, to je ono vrijeme u danu u kojem se isprepliću mnogobrojni sadržaji i utjecaji, a koji mogu biti spontani i organizirani, pozitivni i negativni. Učinci slobodnog vremena na dijete mogu biti pozitivni ako su dobro odgojno i pedagoški organizirani, no isto tako u slučaju nedostatka organizacije mogu imati negativan utjecaj na dječji razvoj (Jelinić 2009:97, prema Jelavić 2010). Kako bi se poboljšala organizacija i učinak te uspjeh korištenja slobodnog vremena ističe se nekoliko načela (Livazović, 2018:242):

- Načelo slobode – podrazumijeva mogućnost izbora aktivnosti prema pojedinačnim sklonostima, sposobnostima, interesima i ukusima.
- Načelo smislenost – iziskuje da se aktivnosti slobodnog vremena vežu uz kulturno vrijedan sadržaj.
- Načelo individualnosti – dopušta razvoj individualnih struktura ličnosti, karaktera, prilagođavanja i uključivanja u vlastitu sredinu.
- Načelo kolektivnosti – važan udio slobodnovremenskih aktivnosti imaju one u kojima je pojedinac dio grupe. Takvi sadržaji stvaraju pozitivne međuovisnosti, suradnju i pomaganje uz ravnopravnost članova kolektiva koji se sastaju zbog postizanja zajedničkog cilja.
- Načelo kreativnosti – ukazuje na potrebu samostalnog spontanog djelovanja i realizaciju ideja i zamisli.
- Načelo organiziranosti – organizacija stvara mogućnosti za korištenje slobodnog vremena osiguravanjem raznovrsnih programa i propagiranjem kvalitetnog i kulturnog provođenja istog.
- Načelo raznovrsnosti – podrazumijeva pružanje raznovrsnih oblika i načina korištenja raspoloživog vremena s ciljem podizanja opće kulture, osobnog razvoja i stručnog osposobljavanja.
- Načelo amaterizma – određuje aktivnosti kao one koje su motivirane osobnim zadovoljstvom i čija namjena nije komercijalizacija.
- Načelo primjerenosti dobi i spolu – tvrdi da je pedagoški štetno djecu i mlade, ali i odrasle, opteretiti tipom aktivnosti koje mogu negativno utjecati na njihov cjelokupni razvoj.

Danas je slobodno vrijeme postalo važan čimbenik odgoja djece i mladih te samim time postoji mnogo sadržaja, aktivnosti i okolnosti koje unutar njega treba odgojno osmisliti (Previšić 2000, prema Jelinić 2009:101). Plenković ističe da slobodno vrijeme djece treba biti ispunjeno kvalitetnim sadržajima i aktivnostima koje na dijete djeluju odgojno u svim područjima dječjeg razvoja (zdravstveno, moralno, intelektualno, emocionalno, estetsko i duhovno) (Plenković, 1997). Iznimno je važno djeci omogućiti da od najranije dobi veliki dio svog vremena provode u igri, kako sami sa sobom tako i s roditeljima ili vršnjacima (Rosić, 2005), zato što ona kao spontana čovjekova aktivnost od početka ljudske civilizacije omogućava djetetu da se kroz igru razvija, uči i izražava svoje potrebe (Plenković, 2000: 40-41).

Osim igre, obitelj preuzima značajnu ulogu u razvoju dječje ličnosti zato što zajedničke aktivnosti pridonose jačanju kohezivnosti (Nenadić Bilan 2014; Olson 2000; Zabriskie i McKornick, 2003). One obuhvaćaju zajedničko vrijeme tijekom objeda, rekreacijske aktivnosti, aktivnosti na otvorenom te aktivnosti kućanskih poslova (Nenadić Bilan 2014: 109). S obzirom na model funkcioniranja slobodnog vremena obitelji, Kelly razlikuje (Berc, Kokorić, 2012):

- Bazične aktivnosti - dnevne i opuštajuće aktivnosti (gledanje TV-a, igranje društvenih igara, igre na otvorenom) kojima se jačaju bliskost i povezanost između članova obitelji.
- Uravnotežujuće aktivnosti - aktivnosti koje su usmjerene na promjenu i stjecanje novih iskustava što uglavnom zahtjeva više truda i veći angažman pri planiranju, organiziranju, dogovaranju (kampiranje, planinarenje, izleti, putovanja).

Kvalitetno zajedničko provedeno slobodno vrijeme i roditeljska uključenost u igru djeteta od iznimne su važnosti za njihov emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj te pridonose izgradnji kvalitetne međusobne komunikacije, jačanju obiteljskih odnosa i prevenciji kasnijih problema u ponašanju (prema Čudina Obradović i Obradović 2006, Puljiz 2010, Bistrić, 2021:115).

Važno je razlikovati zajedničke aktivnosti u slobodno vrijeme obitelji od aktivnosti u kojima su članovi jedni uz druge ali ih ne provode zajednički zato što takve ne vode ka kohezivnosti. S takvim se slučajevima susrećemo kod obitelji s adolescentima obzirom da oni svoje vrijeme uglavnom provode uz vršnjake. Stoga je Mlinarević

(2007: 81-99) provela istraživanje čiji su rezultati ukazali na sljedeće: adolescenti koji pohađaju gimnazije provode 47,87% svog slobodnog vremena s vršnjacima, učenici četverogodišnje strukovne škole 54,39% a učenici trogodišnje strukovne škole 50,85%. Iz toga proizlazi kako vrsta škole utječe na način provođenja slobodnog vremena mladih, gdje najmanje vremena s obitelji provode učenici četverogodišnjih strukovnih škola, a najviše učenici koji pohađaju gimnazije.

Larson i Verma (1999) ističu da mladi u postindustrijskom društvu također slobodno vrijeme najčešće provode s vršnjacima, dok oni u neindustrijaliziranim društvima svoje slobodne vrijeme provode s obitelji (V. Vukić, 2013). Pekić i Tokić utvrđuju kako djeca više obiteljskog slobodnog vremena provode uz majke dok rezultati mnogih istraživanja ukazuju na važnost uključivanja očeva, što rezultira pozitivnim utjecajem na cjelokupni dječji razvoj, razvoj kreativnosti i bolji školski uspjeh (Brayfield 1995, Čudina Obradović i Obradović, 2006, Bistrić, 2021:115).

Ipak, govoru o stvarnom broju provedenih sati s djecom potrebno je posvetiti više pozornosti budući da roditelji u istraživanjima daju optimistične i nestvarne procjene, a svakako je važnija kvaliteta nego količina zajedničkog obiteljskog vremena.

Kao sveobuhvatan pravni akt, Konvencija o pravima djeteta (Jelavić, 2010) obvezala je državne stranke da osiguraju svakom djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njihovoj dobi te na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnosti. Odrasli su djeci dužni omogućiti ostvarenje ovoga prava pri čemu je izostanak kvalitetnih sadržaja slobodnog vremena jedan od oblika zanemarivanja djece i njihovih interesa (Jelavić, 2010). Brojna su prava i potrebe koje dijete može ostvariti u slobodno vrijeme; od socijalnih, psiholoških i obrazovnih potreba do razvijanja zdravih stilova života i preveniranja nepoželjnih oblika ponašanja, a mnoga od kojih im Konvencija jamči (Jelavić, 2010). Jedno od njih je izražavanje vlastitog mišljenja (članak 12.) prema kojemu se ne bi smjelo dogoditi da slobodno vrijeme djetetu osmišljava ili kreira roditelj ili druga odrasla osoba, ili da ga pak upućuje na to kako ga treba provoditi, a da dijete nema pravo reći što misli o konkretnoj aktivnosti. Dječje pravo na odmor i slobodno vrijeme (članak 31.) jedno je od onih kojem države moraju posvetiti punu pozornost i poticati stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta za sve. Država je dužna poticati i stvaranje uvjeta za provođenje

kulturnih, umjetničkih i rekreativnih aktivnosti i aktivnosti slobodnog vremena jer djeca imaju pravo na igru i razonodu primjerenu svojoj dobi i sklonostima.

Putem aktivnosti slobodnog vremena djeca ostvaruju brojna prava, ali putem njih doživljavaju i brojne povrede. Prema podacima Ureda pravobraniteljice za djecu govori se o povredama koje se odnose na (Jelavić, 2010:13):

- Nedostupnost aktivnosti slobodnog vremena zbog organizacijskih/financijskih teškoća
- Neprimanje i neuključivanje djece s teškoćama u razvoju, djece slabijeg imovinskog statusa i djece pripadnika nacionalnih manjina u grupe slobodnih aktivnosti
- Nasilje nad djecom i među djecom u slobodno vrijeme
- Neprimjereni medijski sadržaji za djecu
- Nasilje putem Interneta
- Neodgovarajuće i ugrožavajuće prostore i igrališta za djecu
- Nedostatak igrališta za djecu, bazena i dvorana
- Nedostatak zelenih površina za djecu
- Pristranost žirija na dječjim natjecanjima
- Prisiljavanje i upisivanje djeteta na velik broj slobodnih aktivnosti protivno njegovim interesima i mogućnostima i mnoge druge.

Sagledavanjem navedenih povreda dječjih prava, moguće je utvrditi kako veliku ulogu u istima nose lokalne zajednice koje utječu na stvaranje prostora za druženje djece i mladih. Takvi prostori moraju biti pristupačni, sigurni i primjereni za svu djecu, njihove sposobnosti i njihovu dob.

5.1. Dostupnost sadržaja slobodnog vremena djeci s teškoćama u razvoju

Za djecu je slobodno vrijeme važno jer ona u njemu uče o sebi i svijetu koji ih okružuje. Najčešće je lako i spontano te bez utjecaja odraslih, iako na sam odabir aktivnosti utječu razni subjektivni (društveni status roditelja, osobno obrazovanje, sposobnosti i navike) i objektivni čimbenici (kulturno nasljeđe okoline, aktualna ponuda i dostupnost određenih sadržaja) (Opačak, 2010).

U nekim slučajevima, iako su svi čimbenici pogodni za djetetovo uključivanje u slobodnovremenske aktivnosti do njega ne dolazi (Opačak, 2010). Imati prijatelje, boraviti u vrtiću i školi, sudjelovati u različitim izvannastavnim aktivnostima ili sportskim klubovima nije stvarnost za svako dijete, pogotovo ne za djecu s teškoćama u razvoju. Često do toga dolazi kada se djetetu pri porodu (ili ubrzo nakon toga) utvrdi neka vrsta oštećenja. Tada roditelji, a kasnije i stručnjaci, nastojeći djetetu pružati najbolju moguću njegu i rehabilitaciju i imajući na umu važnost ranog razvoja, zaboravljaju na slobodno vrijeme lišeno funkcionalne zadaće. Ponekad propuštaju i vrijeme ispunjeno nježnošću i običnom igrom kroz koje dijete također spontano usvaja razne motoričke, emocionalne i socijalne obrasce.

Premda je socijalna inkluzija djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji pri vrhu javno deklariranih ciljeva u društvu, u praksi oni nažalost nailaze na prepreke poput uključivanja u vrtiće i škole. Roditelji djece s teškoćama u razvoju često se susreću s preporukama stručnjaka o uključivanju u vrtićki ili školski program prvenstveno zbog ostvarenja socijalizacije, gdje se prijateljstva iz vrtića prenose i izvan njega. Time se jačaju socijalne spona i potiče inkluzija djeteta s teškoćama i njegove obitelji u širu zajednicu. Međutim, takve su obitelji često spriječene u ostvarenju svojeg prava, što zbog objektivnih (arhitektonska nepristupačnost, nedovoljan kapacitet predškolskih ustanova, nedovoljna educiranost stručnjaka) što zbog subjektivnih prepreka (nesenzibiliziranost ravnatelja i stručnih djelatnika, predrasude) (Opačak, 2010).

Iz ureda pravobraniteljice dolazi informacija kako se iz razgovora s djecom s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima doznaje činjenica o vrlo ograničenom broju dostupnih aktivnosti u slobodno vrijeme, ako one nisu namijenjene isključivo njima (Opačak, 2010). Osnovni oblik provođenja njihovog slobodnog vremena su posebno kreirane radionice, sekcije i posebni sportski klubovi. Navedeno se ne mora nužno smatrati negativnim jer može omogućiti jačanje identiteta populacije koja ne niječe svoje oštećenje, ne srami ga se i ne vidi ga kao prepreku ravnopravnom sudjelovanju u društvu.

Ograničeno razumijevanje okoline o mogućnostima djece s teškoćama u razvoju priječi ih da uživaju u dobrobitima kvalitetno provedenog slobodnog vremena, no iako sporo, edukacijom se ipak mijenjaju stavovi pojedinaca i društva u cjelini te se razni

invaliditeti polako destigmatiziraju, (Opačak, 2010). Iako se navodi da je zdravlje i fizičko funkcioniranje najveća prepreka djeci s teškoćama u aktivnostima slobodnog vremena, pojedinci s teškoćama u razvoju ta ograničenja prepoznaju u stavovima uže i šire okoline (McKormick, 2004). Rezultati do kojih se došlo istraživanjima pokazuju kako su, u usporedbi s aktivnostima njihovih vršnjaka, aktivnosti djece s teškoćama u razvoju često pasivnije i praćene osjećajem usamljenosti te roditelji u njima imaju važnu ulogu, što produljuje razdoblje ovisnosti o roditeljima. Međutim, u takvim bi se aktivnostima trebalo raditi na što većem stupnju osamostaljenja djeteta (Opačak, 2010).

5.2. Dobrobiti sudjelovanja sve djece u slobodnovremenskim aktivnostima

„Dobrobit može značiti jednostavno održavanje razine neovisnog funkcioniranja koja bi inače, bez takvih aktivnosti, opadala“, Mannell i Kleiber, 1997 (Opačak, 2010:44). Bavljenje aktivnostima u slobodno vrijeme za sobom vuče niz dobrobiti među kojima su:

- Fizička i zdravstvena dobrobit - Ayvazoglu, Rattlife i Kozub (2004) utvrdili su kako redovita tjelesna aktivnost smanjuje rizik od zdravstvenih problema poput pretilosti i bolesti srca, a može povoljno utjecati i na povećanje koštane mase, povećanje snage mišića, kapaciteta pluća, povećanje fleksibilnosti, ravnoteže i koordinacije, poboljšanje imunološkog sustava te može poboljšati sveukupan doživljaj zdravlja. To se potvrđuje i rezultatom istraživanja koje su proveli Santiago, Coyle i Kinney (1993), koje je pokazalo kako skupina koja prakticira tjelesnu aktivnost (koja nije nužno bila zahtjevna ili naporna) poboljšava svoje funkcionalne kapacitete, dok u one koja to ne čini dolazi do opadanja promatranih varijabli. Nažalost, osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju od rane dobi imaju tendenciju da žive „sjedeći“ način života, a budući da slobodno vrijeme omogućava slobodu izbora aktivnosti u kojima će sudjelovati, isto pridonosi razvoju veće samostalnosti.
- Dobrobit u emocionalnom i psihičkom razvoju - postoji velika dobrobit kod sudjelovanja djece s teškoćama u razvoju u raznim slobodnovremenskim aktivnostima iako ju je teže znanstveno dokazati od pozitivnih tjelesnih učinaka.

Postoje dokazi i prihvaćeno vjerovanje da sadržaji u kojima djeca s teškoćama u razvoju mogu ravnopravno sudjelovati znatno poboljšavaju kvalitetu njihovog života a koriste i društvu i cjelini. Ona pridonose osjećaju sreće i zadovoljstva životom, podižu moral, samopouzdanje i samopoštovanje djeteta, unaprjeđuju sliku o sebi i doživljaj osjećaja slobode i neovisnosti te pridonose razvoju vještina rješavanja problema (Mannell i Kleiber, 1997).

- Socijalna dobrobit - zajedničke aktivnosti koje djeca s teškoćama u razvoju provode sa svojim vršnjacima snažno utječu na njihov doživljaj prihvaćenosti. Inkluzivni sadržaji slobodnog vremena pružaju im mogućnosti za interakciju, stvaranje prijateljstava, pronalaženje uzora među vršnjacima i razvoj komunikacijskih vještina. Djeca jedna od drugih uče i kroz neobavezne aktivnosti. Njihovim uključivanjem razvija se sklonost prihvaćanju različitosti i spoznaji svakog pojedinca o njegovim jedinstvenim sposobnostima.

Brojna istraživanja ukazala su da uključivanje sve djece u slobodnovremenske aktivnosti ne pridonosi samo dobrobiti djece s teškoćama, već je dobrobit višestruka i odnosi se na cijelu grupu (Opačak, 2010). Korist koju su prepoznali Staub i Peck jest kognitivni društveni rast. Kada učenici bez teškoća pomažu onima s teškoćama, oni se osjećaju dobro zbog pomaganja drugima te postaju tolerantniji i svjesniji potreba drugih osoba (Staub i Peck, 1994). Prema istraživanju Schleina, Raya i Greena, zajedničko provođenje slobodnog vremena utječe i na povećanje samopoštovanja te ima pozitivan utjecaj i na području samopoimanja i socijalne kognicije (Schlein, Ray, Green, 1997).

Iz navedenog se može zaključiti kako je od iznimne važnosti da roditelji, stručna javnost i donositelji odluka u lokalnim zajednicama i na nacionalnoj razini prepoznaju dobrobiti za čitavo društvo koje donose inkluzivne aktivnosti kojima se djeca mogu i žele baviti. Navedena se društvena dobrobit može ostvariti ako se prepoznaju nabrojene prepreke i ako se zbog veće dostupnosti sadržaja slobodnog vremena zajednički radi na edukaciji voditelja i stvaranju primjerenih inkluzivnih sadržaja različitih programa slobodnog vremena.

6. Izvannastavne aktivnosti kao čimbenik slobodnog vremena mladih

Izvannastavne aktivnosti imaju vrlo važnu ulogu u razvoju mladih, pogotovo u pogledu razvoja kreativnosti: „Briga o kreativnosti u školskim uvjetima jedna je od najvažnijih zadaća suvremene škole koja prije svega mora polaziti od potrebe djeteta, ali istodobno i od potreba suvremenog društva u kojemu kreativnost predstavlja osnovnu polugu razvoja“ (Bognar, 2004:269). Postojanje slobode izbora aktivnosti proizlazi iz naziva „izvannastavne aktivnosti“ što implicira na osnovne preduvjete za razvoj kreativnosti: psihološku slobodu i sigurnost. Kroz rad je ustanovljeno da mladi imaju kratki interes prema određenoj aktivnosti ako im ona ne predstavlja psihološko zadovoljstvo te ako je nametnuta od strane druge ili odrasle osobe. Zbog toga je važno poticati sva sudjelovanja izvan nastave koja omogućavaju razvoj kreativnosti kao preduvjet za sam razvoj društva. Potrebno je spomenuti i ulogu školskih ustanova: „Škole koje na prvo mjesto stave kreativnost svojih učenika umjesto bubanja mnoštva nepotrebnih činjenica imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva“ (Dryden i Vos, 2001:187).

Nažalost, potencijal navedenih aktivnosti nije dovoljno iskorišten u školama. Pristup njihovom provođenju često je formalan, bez vođenja stvarne brige o mogućnostima, interesu i potrebama korisnika ali i odgojno obrazovnog osoblja. Često se dodjeljuju aktivnosti za koje ne postoji interes ili sklonosti, te često predstavljaju i produžetak redovne nastave ili oblik dodatne nastave. Na taj način škole postaju mjesto uvježbavanja darovitih učenika za natjecanja, te gube na svome izvornom značenju. Ponuda dodatnih aktivnosti često je ograničena materijalnim i teritorijalnim uvjetima škole, a sve navedeno govori da društvo nije dovoljno svjesno značaja izvannastavnih aktivnosti. Potrebno je naglasiti da postoje i škole koje se ističu po raznovrsnosti događanja, posebnom ozračju i kulturom koja u njima vlada a samim time i uspješnosti učenika u raznim područjima kreativnog djelovanja (Mlinarević, Gajger, 2010).

Kroz postojanje izvannastavnih aktivnosti, moguće je ponuditi široki spektar za osobni razvoj u raznim područjima: glazbi, plesu, likovnoj umjetnosti i raznim sportskim aktivnostima. Sudjelovanjem u istima, pogotovo onima vezanima uz tjelesnu i zdravstvenu kulturu, kod učenika stvaramo pozitivan stav prema tjelovježbi i preduvjet za kasnije kontinuirano i samostalno vježbanje i aktivno postojanje. Pored toga,

prednost postojanja i uključivanja u neku od ponuđenih izvannastavnih aktivnosti jest u tome što se kroz nju istražuju i razvijaju vlastite sposobnosti i afiniteti prema određenom polju. Navedeno učenike može potaknuti na bavljenje sličnim sadržajima i izvan škole, u svom slobodnom vremenu. Na taj način pozitivno se utječe na osobnost mladih i usmjerava ih se prema odabiru potencijalne karijere.

7. Metodologija istraživanja

Pored teoretskog dijela, završni rad se temelji na deskriptivnoj i statističkoj analizi ankete istraživanja „Raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu“.

7.1. Predmet i svrha istraživanja

Promatranjem ubrzanih procesa i promjena kroz koje prolazi suvremeno društvo, provedeno je istraživanje o mijenjanju raspoloživosti i uporabe slobodnog vremena. Istražen je utjecaj demografskih čimbenika na provedbu osobnog slobodnog vremena kao i stupanj upoznatosti društva s njegovim pojmom i sadržajima. Poznaje li društvo što podrazumijeva slobodno vrijeme, utječu li obiteljske obaveze kao i veličina mjesta u kojima žive na njegovo provođenje te koliko je ono poznato s aktivnostima koje nudi lokalna zajednica neka su od pitanja na koja je provedena anketa ponudila odgovore.

7.2. Metoda istraživanja i opis mjernog instrumenta

Za provedbu istraživanja dobiveno je službeno dopuštenje uprave DV „Paperino“. Odgovori su prikupljeni metodom anketiranja, koja je odabrana zbog dostupnosti, ekonomičnosti, praktičnosti i mogućnosti anonimnog ispitivanja mišljenja i stavova pojedinaca, prikupljanjem podataka u matičnom vrtiću i njegovim podružnicama.

Kao instrument prikupljanja podataka o upoznatosti s fenomenom slobodnog vremena u suvremenom društvu korišten je anketni list izrađen u Google Forms-u. Pitanja su postavljena u odnosu na postavljene hipoteze:

Hipoteza 1: Postoji značajna uključenost u neki od oblika organiziranih slobodnovremenskih aktivnosti.

Hipoteza 2: Osobe iz višečlanih obitelji raspolažu s manje slobodnog vremena od osoba iz manjih obitelji.

Hipoteza 3: Postoji značajna upoznatost građana s ponuđenim slobodnovremenskim sadržajima.

Hipoteza 4: Veličina boravišta ispitanika utječe na raspolaganje slobodnim vremenom.

Ukupno je postavljeno 19 pitanja podijeljenih na sociodemografska, pitanja o upoznatosti društva s fenomenom slobodnog vremena i pitanja usmjerenih osobnim stavovima.

Odgovor na svako postavljeno pitanje bio je obavezan a anketa se sastojala od 12 pitanja zatvorenog tipa (s jednostrukim ili višestrukim ponuđenim odgovorima), 2 otvorenog te 5 pitanja kombiniranog tipa, od kojih su 2 formulirana Likertovom ljestvicom. Radi se o „vrsti najčešće primjenjivane ljestvice za mjerenje stavova a sastoji se od tvrdnji koje izražavaju pozitivan ili negativan stav prema nekom objektu stava“ (Hrvatska enciklopedija, 2024). Redoslijed pitanja predstavlja kontinuitet razmišljanja o određenom problemu i omogućava grupiranje tematski srodnih područja (Brajdić, 2002).

Za istraživanje je odabrano teritorijalno uzorkovanje, odnosno anketiranje ljudi s područja Istarske županije s razlikom u veličini mjesta stanovanja koja varira od manje od 7 000 do više od 18 000 stanovnika. Riječ je o empirijskom istraživanju kojim su prikupljeni rezultati iz neposrednog okruženja promatrane pojave što pridonosi valjanosti i pouzdanosti dobivenih odgovora. U uzorku ispitanika bili su zaposlenici centralnog dječjeg vrtića „Paperino“ zajedno sa svojim podružnicama u naseljima Varvari, Tar, Dračevac i Mali Maj. Analizom prikupljenih odgovora, zbroj ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju je 50 od kojih je 90% ženska populacija.

Nakon dopuštenja od strane uprave dječjeg vrtića „Paperino“, anketa je podijeljena svim zaposlenicima centralnog objekta i njegovih podružnica te dostupna za rješavanje tijekom veljače 2024 godine. Nakon obavijesti o datumu zatvaranja mogućnosti njenog rješavanja, prikupljeni podaci su obrađeni deskriptivnom analizom pomoću Google Forms grafikona, te statističkom analizom korelacije u Excelu.

7.3. Sociodemografski podaci

Sociodemografski podaci o ispitanicima koji su prikupljeni za potrebu provedbe istraživanja su:

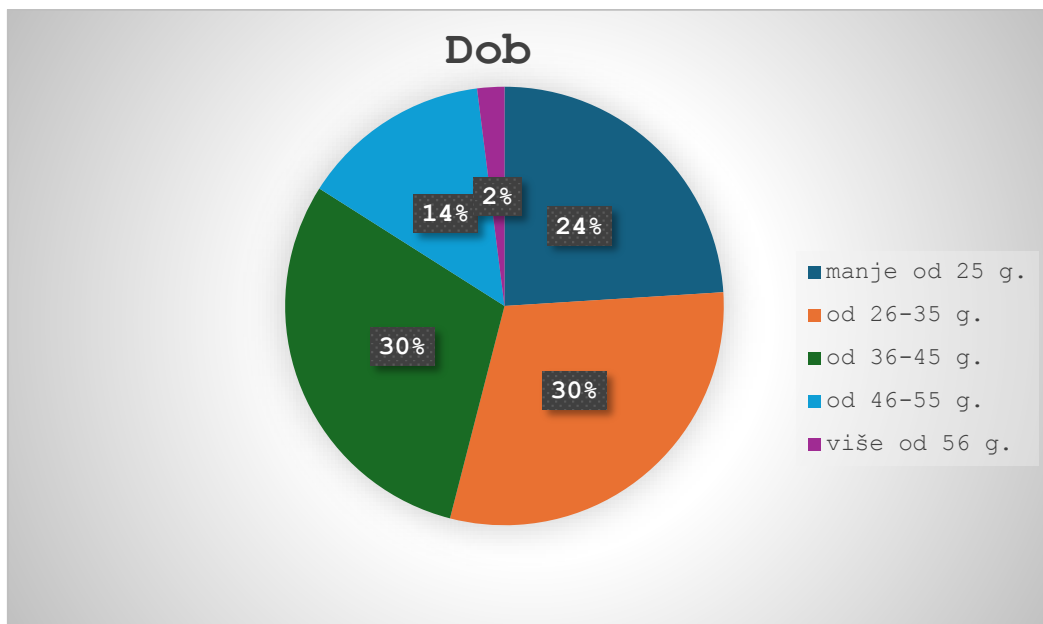
- Dob (od manje od 25 godina - više od 56 godina)
- Spol (muški ili ženski)
- Stupanj obrazovanja (od niže sprema do VSS)

- Status trenutnog zaposlenja (nezaposlen/a - student/ica - sezonski rad - stalno zaposlenje)
- Obiteljski status (sam/a - brak bez djece - jedno dijete - dvoje - troje ili više)
- Veličina mjesta boravišta (od manje od 7 000 stanovnika – od 7 000 do 12 000 – od 12 000 do 18 000 – više od 18 000 stanovnika)

Dob - prvo pitanje u anketi odnosi se na dobnu strukturu ispitanika čiji se raspon kreće između manje od 25 do više od 56 godina života. Najviše anketiranih bilo je u dobnim skupinama od 26 do 35 godina (30%) i 36 do 46 godina (30%), zatim 24% anketiranih ispod 25 godina života, 14% anketiranih između 46 i 55 godine života, dok je najmanje odgovora dala dobna skupina starija od 56 godina s udjelom od samo 2%. Navedeno je prikazano u grafikonu 5.

Grafikon 5. Dob ispitanika

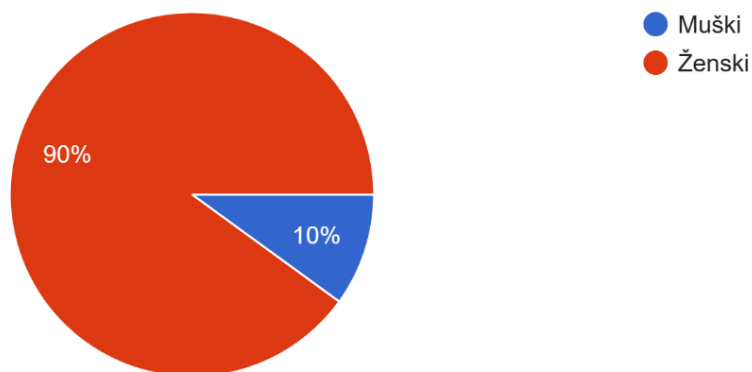

Izvor: Obrada autorice za rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Spol - samo je 10% muških ispitanika ispunilo anketu a većinski uzorak čine žene s 90% zastupljenosti, što odgovara strukturi zaposlenika u dječjem vrtiću „Paperino“. Navedeno je prikazano u grafikonu 6.

Grafikon 6. Udio muških i ženskih ispitanika

Spol:
50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Stupanj obrazovanja - najviše anketiranih su pojedinci srednje stručne spreme (38%) nakon kojih su osobe s visokom stručnom spremom (34%). Udio ispitanika s višom stručnom spremom jest 26% dok je postotak ispitanika s nižom stručnom spremom neznatan (2%). Navedeno je prikazano u tablici 1.

Tablica 1. Stručna sprema ispitanika.

<i>Stručna sprema</i>	<i>Broj ispitanih</i>	<i>Postotak ispitanih</i>
VSS	17	26%
VŠS	13	34%
<i>Srednja stručna sprema</i>	19	38%
<i>Niža stručna sprema</i>	1	2%
<i>Ostalo</i>	0	0
<i>UKUPNO</i>	50	100%

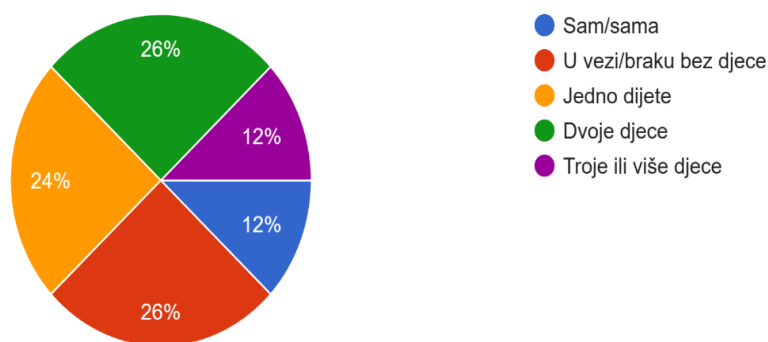
Izvor: Obrada autorice za rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Radni status – 40 ispitanika se za vrijeme trajanja ankete nalazilo u stalnom radnom odnosu (80%), 16% je studenata, slijedi skupina sezonskih radnika (2%) i nezaposlenih pojedinaca (2%).

Obiteljski status - podjednak udio ispitanika nalazi se u vezi/braku bez djece (26%) ili obitelji s dvoje djece (26%).

Grafikon 7. Obiteljski status ispitanika

Obiteljski status
50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Veličina mjesta boravišta - 38% ispitanika živi u sredini s manje od 7 000 stanovnika, što je najzastupljenija skupina u provedenoj anketi, a 28% živi u sredini većoj od 18 000 stanovnika, dok 20% živi u sredinama koje imaju između 12 000 i 17 000 stanovnika. Najmanji udio su ispitanici iz sredina koje broje između 7 000 do 12 000 stanovnika (14%).

7.4. Deskriptivna analiza prikupljenih podataka

Uspoređujući odgovore dobivene na pitanje „S koliko slobodnog vremena dnevno raspolazete?“ uviđa se kako najviše anketiranih raspolaze s od sat do tri (38%) dok samo 14% ispitanika raspolaze s više od tri sata slobodnog vremena dnevno.

Navedeni podatak ukazuje na užurbani životni stil suvremenog društva, lišen slobodnog vremena za zabavu, razonodu te nužni odmor, što je prikazano grafikonom.

Grafikon 8. Raspoloživost slobodnog vremena ispitanih unutar 24h

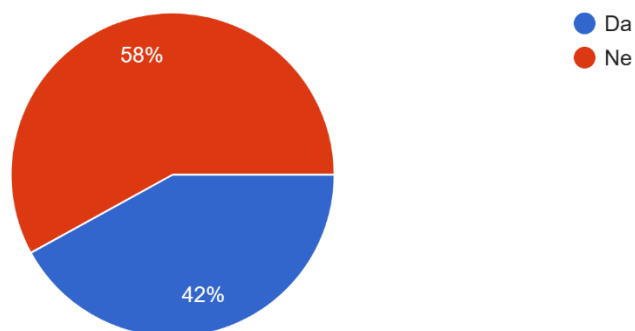

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Ispitanicima je postavljeno i pitanje „Smatrate li da raspolažete s dovoljno slobodnog vremena unutar 24h?“, na koje je čak 58% odgovorilo „ne“. Isti smatraju da do nedostatka slobodnog vremena dolazi zbog opterećenosti poslom te obiteljskih i društvenih obaveza, što tvrdi više 50% osoba. Navedeno je prikazano u grafikonima 9. i 10.

Grafikon 9. Osobno poimanje ispitanih o raspoloživosti slobodnog vremena unutar 24h

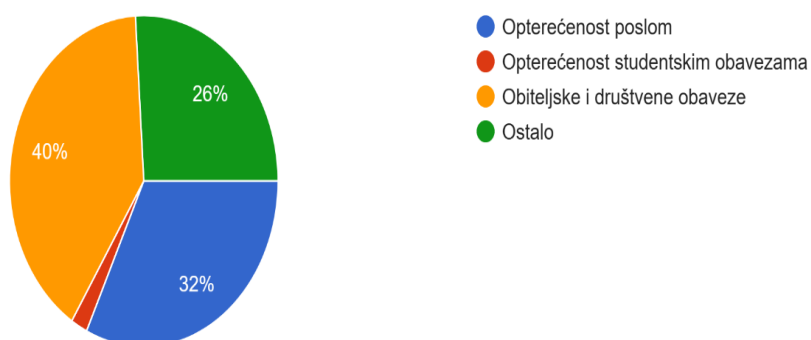
Smatrate li da raspoložete s dovoljno slobodnog vremena unutar 24h?
50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Grafikon 10. Razlozi nedovoljnog raspolaganja slobodnim vremenom

Ukoliko smatrate da nemate dovoljno slobodnog vremena, razlozi su:
50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

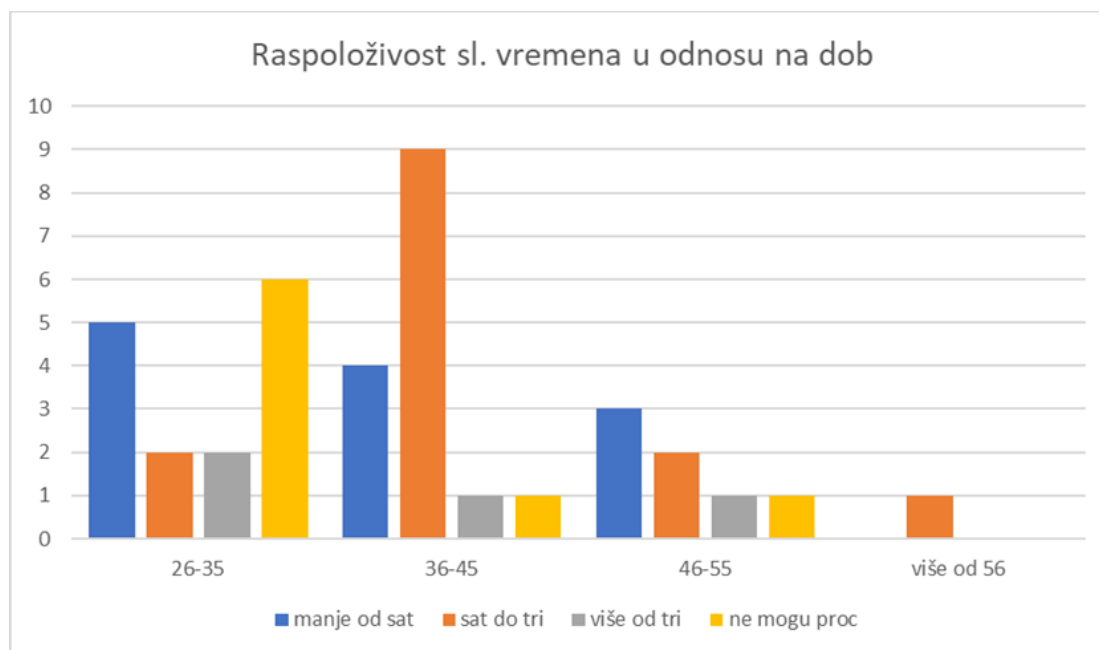
Nastavno na rezultate koji ukazuju na stav društva da ne raspoložuje s dovoljno slobodnog vremena zbog opterećenosti poslovnim, obiteljskim i društvenim

obavezama, 30% ispitanih smatra da bi svoje potrebe zadovoljili kada bi raspolagali barem s 3 sata dnevno.

Kada je riječ o načinu provođenja slobodnog vremena koristeći se nekim od medija, ispitanici najviše slušaju glazbu, gledaju televiziju i koriste Internet radi zabave, dok se među nižim postotcima nalazi čitanje. Navedeno potvrđuje činjenicu da je suvremeno društvo iznimno digitalizirano te medije koristi veći dio svoga dana, i za poslovne svrhe i za razgovore s prijateljima putem SMS-a ili društvenih mreža. Govoreći o aktivnom provođenju slobodnog vremena, može se ustanoviti kako, bez obzira na fenomen digitalnog društva, ljudi ipak najviši postotak vremena provode u druženju s prijateljima, dok je iznenađujuću velik udio istog posvećen obavljanju kućanskih poslova (uglavnom kod tročlanih i višečlanih obitelji).

Uspoređujući dobivene podatke u odnosu na dob ispitanika, vidljivo je da s najmanje slobodnog vremena raspolaže dobna skupina od 26-35 godina, nasuprot kojoj je skupina od 36-45 godina koja je odgovorila da ga ima najviše. Može se zaključiti da protekom vremena pojedinac uči kako naći vrijeme za sebe.

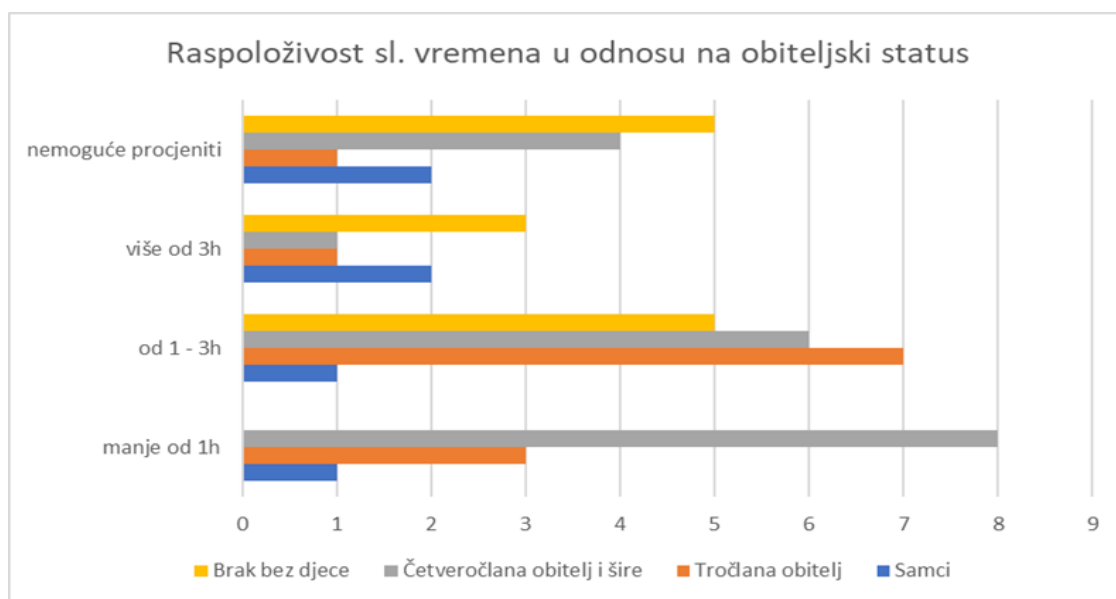
Grafikon 11. Raspoloživo slobodno vrijeme u odnosu na dob anketiranih

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena suvremenog društva.

Uspoređujući podatke o raspoloživosti slobodnog vremena u odnosu na obiteljski status nailazi se na pretpostavljeni odgovor kako pojedinci iz većih, četveročlanih obitelji raspolažu s najmanje, dok ga najviše imaju samci ili pojedinci u vezi ili braku bez djece. Kod ovog pitanja veći se broj anketiranih poziva na odgovor „ne mogu procijeniti“ što onemogućava realan prosjek dobivenih rezultata i čini jedno od ograničenja istraživanja.

Grafikon 12. Raspoloživost slobodnog vremena s obzirom na obiteljski status anketiranih

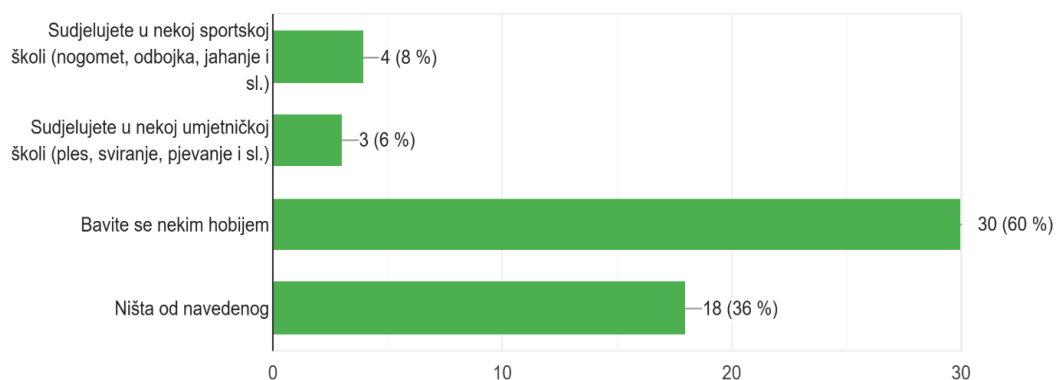
Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

Putem dobivenih odgovora utvrđuje se kako se samo mali postotak ispitanika bavi nekom organiziranom aktivnošću, dok veliki broj ima hobi, čak njih 60%. Navedeno je prikazano u grafikonu 13.

Grafikon 13. Sudjelovanje ispitanika u organiziranim sadržajima slobodnog vremena

Od organiziranih aktivnosti u slobodnom vremenu:

50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

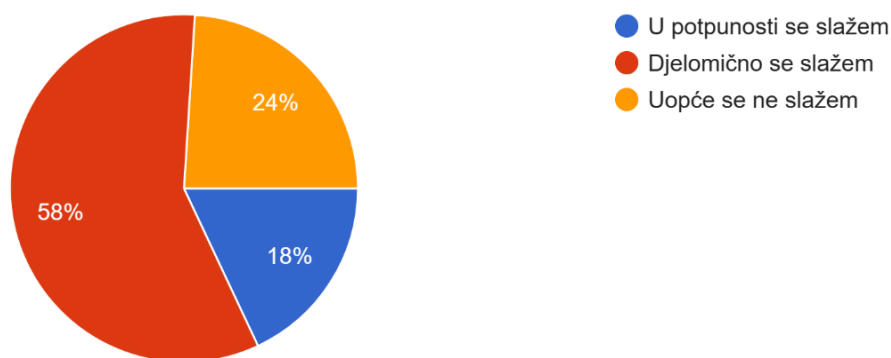
Dobivene podatke opravdavaju odgovori na pitanja vezana uz upoznatost organiziranih slobodnovremenskih sadržaja unutar ispitanikova mjesta stanovanja. Na pitanje „Upoznati ste s raznim aktivnostima slobodnog vremena koje postoje u Vašem gradu?“, 58% ispitanika se djelomično složilo, a njih 10% se uopće nije složilo s navedenom tvrdnjom.

S obzirom na 24% anketiranih koji tvrde da se „uopće ne slažu“ s time da njihov grad nudi raznolike i kvalitetne slobodnovremenske aktivnosti u odnosu na količinu onih koji smatraju da nisu dovoljno upoznati s postojanjem istih u njihovom okruženju, dolazi se do zaključka kako lokalne uprave i organizacije trebaju posvetiti više vremena i resursa za organiziranje i predstavljanje društvenih sadržaja široj zajednici. Navedeno je prikazano u grafikonu 14.

Grafikon 14. Nudi li grad stanovanja ispitanika raznolike i kvalitetne slobodnovremenske aktivnosti?

Smatrate da Vaš grad nudi raznolike i kvalitetne slobodnovremenske aktivnosti:
50 odgovora

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu.

7.5. Utvrđivanje korelacije između varijabli

Nakon deskriptivne analize dobivenih podataka provedena je statistička analiza utvrđivanja korelacije između varijabli potrebnih za potvrđivanje postavljenih hipoteza. Statistička analiza provedena je u Microsoft Excel programu. Pearsonov koeficijent korelacije (r) (po Karlu Pearsonu) definira se kao instrument koji „mjeri jakost i smjer linearne korelacije tj. vjerojatnost da vrijednosti jedne statističke varijable odgovara određena vrijednost druge statističke varijable“ (Hrvatska enciklopedija, 2024). Prema tome, koeficijenti mogu poprimiti vrijednost između $+1$ i -1 što je opisano u navedenoj tablici.

Tablica 2. Tumačenje vrijednosti koeficijenta korelacije.

Vrijednost koeficijenta	Opis korelacije
-1	Potpuna i negativna
Od -1 do -0,75	Vrlo dobra do izvrsna i negativna
Od -0,75 do -0,50	Umjerena i negativna
Od -0,50 do -0,25	Slaba i negativna

Od -0,25 do 0	Neznatna i negativna
Od 0	Nema korelacije
Od 0 do 0, 25	Neznatna i pozitivna
Od 0, 25 do 0, 50	Slaba i pozitivna
0, 50 do 0, 75	Umjerena i pozitivna
Od 0, 75 do 1	Vrlo dobra do izvrsna i pozitivna
+1	Potpuna i pozitivna

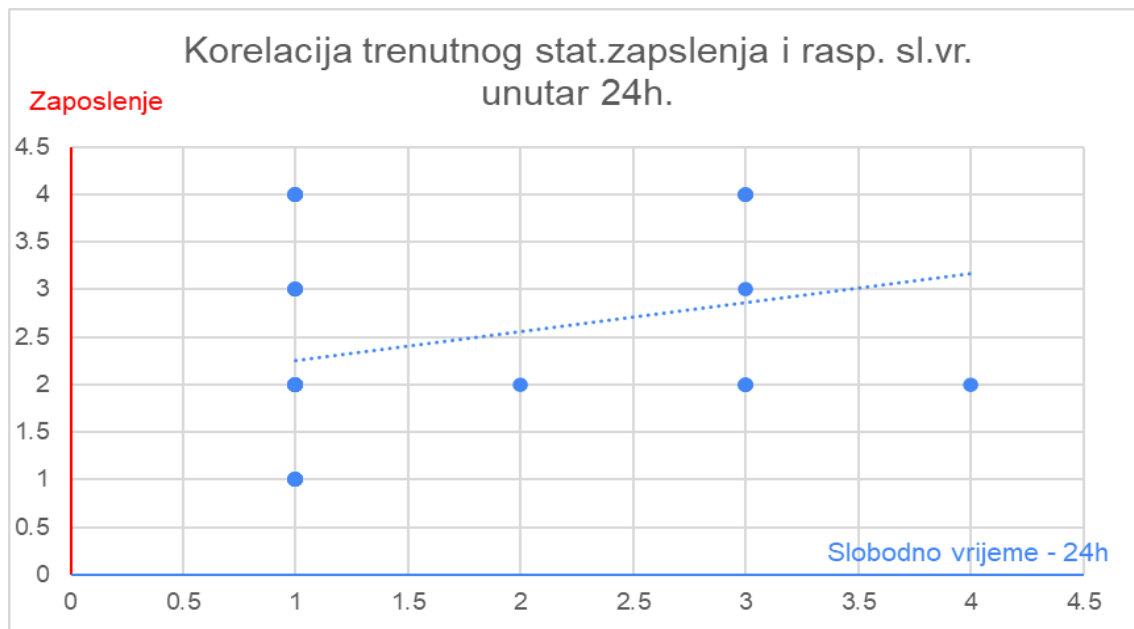
Izvor: Obrada autorice prikaza tumačenja koeficijenta korelacije.

Korelacijska analiza ukazala je da postoji slaba i pozitivna povezanost između nekih od prikazanih varijabli (do 0,33). U radu su analizirane povezanost dobi, veličine sredine u kojoj ispitanici žive, obiteljskog statusa i zaposlenja sa stavovima o raspoloživosti slobodnog vremena ispitanika.

Korelacijskom analizom utvrđeno je da postoji statistički pozitivna povezanost između dobi i upoznatosti društva s raznim aktivnostima slobodnog vremena koje postoje u njihovom okruženju ($r=0,33$), gdje najveću informiranost o navedenim sadržajima pokazuje dobna skupina između 26-45 godina.

Analizom je utvrđena slaba ali pozitivna korelacija između statusa zaposlenja ispitanika te raspoloživosti njihovog slobodnog vremena unutar 24 sata ($r=0,23$) što je prikazano u grafu 1., te između statusa zaposlenja i bavljenja slobodnovremenskom aktivnosti djeteta) ($r=0,29$), gdje većina ispitanika koji su u stalnom radnom odnosu uključuju svoju djecu u neki od sadržaja slobodnog vremena. Slaba ali još uvijek pozitivna povezanost očituje se i između dobi i osobnog sudjelovanja u nekoj slobodnovremenskoj aktivnosti ($r=0,15$) dok nešto značajnija korelacija postoji između iste varijable i obiteljskog statusa ($r=0,30$).

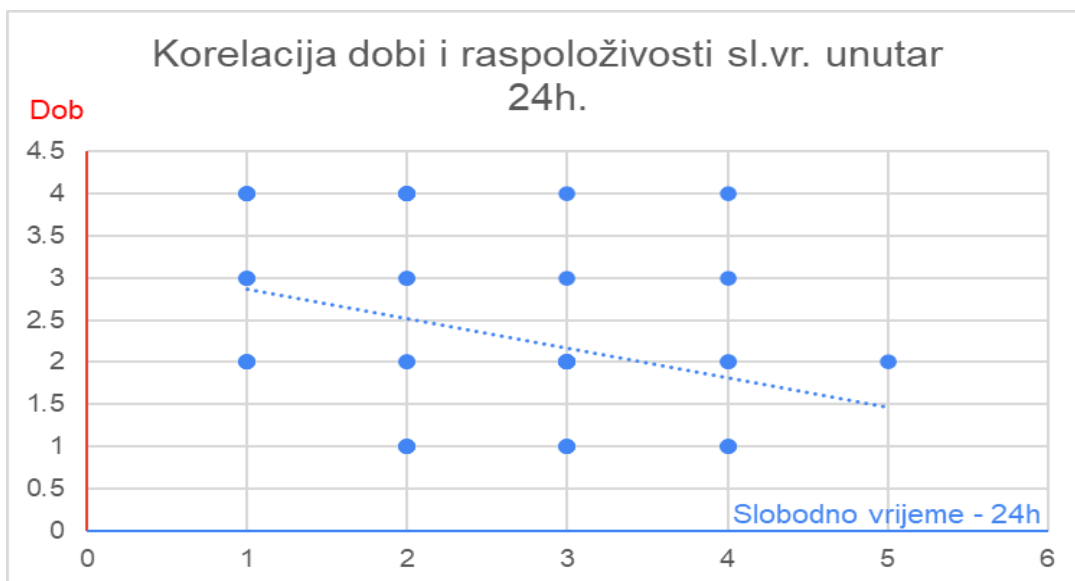
Graf 1. Korelacija statusa zaposlenja i raspolaganja ispitanika sa slobodnim vremenom unutar 24h

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena u suvremenom društvu. Izrađeno u Microsoft Excel-u.

Analizom povezanosti obiteljskog statusa s raspoloživim vremenom unutar 24 sata utvrđena je slaba i negativna korelacija ($r = -0,35$) a negativna korelacija utvrđena je i između dobi i dnevne raspoloživosti slobodnog vremena ($r = -0,34$). Na temelju prikazanih rezultata može se zaključiti kako varijable obiteljski status i dnevno raspoloživo vrijeme nisu u kauzalnom odnosu.

Graf 2. Korelacija dobi ispitanika i dnevne raspoloživosti slobodnog vremena

Izvor: Obrada autorice za ostvarene rezultate provedenog istraživanja o raspoloživosti slobodnog vremena unutar 24h. Izrađeno u Microsoft Excel-u

Neznatna i negativna korelacija utvrđena je između varijabli statusa zaposlenja ispitanika i obavljanja neke slobodnovremenske aktivnosti ($r = -0,20$).

Rezultat ($r = -0,1$) za odnos veličine boravišta ispitanika i raspoloživosti slobodnog vremena unutar 24 sata ukazuje kako niti između te dvije varijable ne postoji korelacija, odnosno kako veličina sredine u kojoj pojedinci žive ne utječe na njihovo raspolaganje slobodnim vremenom.

8. Interpretacija rezultata

Na temelju analize podataka dobivenih provedbom ankete može se zaključiti kako suvremeno društvo ne raspolaže ili smatra da ne raspolaže s dovoljno slobodnog vremena u svojoj svakodnevici. Prema navedenim rezultatima, do toga dolazi zbog opterećenosti poslovnim i obiteljskim obavezama, a u većim mjestima stanovanja i zbog pretjeranih društvenih obaveza. Navedeno je opterećenje uzrokovano prevelikim brojem životnih obaveza s jedne i premalo vremena za ispunjenjem istih s druge strane. U suvremenom društvu gdje pojedinac radi prosječno osam sati dnevno, vrijeme koje mu preostaje uglavnom nije iskorišteno slobodno već služi za obavljanje kućanskih, obiteljskih i društvenih obaveza ili je posvećeno dodatnom radu na sebi koji će pridonositi unapređenju u poslovnom okruženju. Navedeno podsjeća na model slobodnog vremena nakon francuske revolucije gdje su radnici na isto imali pravo samo ako je ono podrazumijevalo osnaživanje njihove radne i potrošačke sposobnosti. Može se zaključiti da se tadašnji „laissez-faire“ pristup, gdje se potiče slobodno vrijeme pojedinaca u svrhu ostvarenja profita, javlja i postoji i u sadašnjem društvu. Govori se o postojanju slobodnog vremena i pravu pojedinca na uživanje u istome samo teoretski, iako je u praksi, zbog ubrzanog načina života, prepuštanje slobodnovremenim aktivnostima donekle rijetko.

Veliki udio ispitanika slobodno vrijeme provodi koristeći se raznim medijima, te izvršavanju ostalih obaveza što im onemogućava potpunu rasonodu ili provedbu aktivnosti samoostvarenja. Iako se dokoličarenje uz uporabu medija smatra slobodnim vremenom, upitno je koliko je ono kvalitetno iskorišteno.

Podatak koji prema provedenoj anketi najviše zabrinjava jest upoznatost društva s organiziranim slobodnovremenskim sadržajima, gdje razni klubovi, organizacije i lokalne uprave ne predstavljaju kvalitetno ili pak nedovoljno predstavljaju svoje sadržaje široj zajednici. Kroz veću informiranost društva o postojećim aktivnostima mogao bi se ostvariti značajni odmak od poslovnih obaveza ka pojedinačnom slobodnom vremenu, gdje bi se pojedinci češće upuštali u društvene aktivnosti i omogućili njihovu učestaliju provedbu. Viši stupanj upoznatosti društva s raspoloživim društvenim aktivnostima mogao bi se ostvariti organizacijom tzv. „otvorenih sati“ unutar odgojno-obrazovnih ustanova i ostalih institucija gdje bi se djeci i mladima pokazalo što one podrazumijevaju, koji im je cilj i koje su njihove pogodnosti za općeniti života

pojedince. Njihovo pohađanje omogućava kvalitetnije i svestranije ispunjenje slobodnog vremena i kroz sudjelovanja na natjecanjima i smotrama. Na taj način, osim mogućnosti rada pojedinca na svojim sposobnostima, omogućava se i prilika za razonodu, putovanje i odmor u društvu vršnjaka s jednakim interesima. Pored otvorenih sati, trebalo bi iskoristiti prednosti medija pa putem istih oglašavati društvene sadržaje i nuditi mogućnosti ispunjavanja kvalitetnog slobodnog vremena od kuće uz pomoć informacija sa stranica klubova, organizacija i udruga.

Zaključno, suvremeno društvo ima i prednosti i nedostatke kada je riječ o slobodnom vremenu i njegovom kvalitetnom iskorištavanju. Iako smo društvo koje postoji u doba boljih i viših mogućnosti za ostvarenje dobrog načina života, zbog preopterećenja poslom i obavezama, ostvarenje punog potencijala svega što možemo i što nam se nudi teško je dostižno. Potrebno je spomenuti i izazove digitalnog društva u kojem se dosta vremena provodi uz medije što usporava ili čak onemogućava pojedinačni razvoj te odvaja pojedince od tjelesne aktivnosti i boravka u prirodi. Bez obzira na to, moderna sredina nudi mnoge mogućnosti ispunjenja slobodnog vremena različitim hobijima i aktivnostima koji pridonose višem ostvarenju samoga sebe ali i kvalitetnijem i zdravijem životu.

Deskriptivna i statistička analiza podataka ukazala je da sociodemografski čimbenici nemaju izrazito jak utjecaj na raspoloživost slobodnog vremena tijekom dana. Može se zaključiti da je kako bi kao društvo znali uživati u onome što nam je ponuđeno, potrebno ovladati organizacijskim preprekama posla i obavezama koje priječe put ka potpunom uživanju u svim aktivnostima, od osnovnog odmora pa do pokreta.

Na temelju dobivenih rezultata i s obzirom na postavljene hipoteze istraživanja upoznatosti društva s fenomenom slobodnog vremena doneseni su zaključci:

Prva hipoteza, koja se odnosila na uključenost u neki od oblika organiziranih slobodnovremenskih aktivnosti, potvrđena je na temelju rezultata koji su ukazali da čak 74% ispitanika sudjeluje u nekoj sportskoj/umjetničkoj školi ili se bavi nekim hobijem. Rezultati pokazuju i činjenicu kako ispitanici znaju prepoznati sadržaje i funkcije slobodnog vremena u svom okruženju, iako ponekad nisu potpuno obaviješteni o istima.

Druga se hipoteza odnosila na odnos obiteljskog statusa s raspolaganjem slobodnim vremenom unutar 24 sata, gdje su prikupljeni podaci potvrdili kako osobe iz većih, četveročlanih obitelji raspolažu s manje slobodnog vremena, pogotovo u usporedbi s pojedincima koji su samci ili u obitelji bez djece.

Analiza prikupljenih podataka dovela je do odbacivanja hipoteze o upoznatosti građana s ponuđenim sadržajima slobodnog vremena u njihovoj okolini. Uvidom u rezultate, samo se 32% ispitanih potpuno slaže s tvrdnjom „Upoznati ste s raznim aktivnostima slobodnog vremena u Vašem gradu“, te se 18% slaže s tvrdnjom da njihov grad nudi raznolike i kvalitetne slobodnovremenske aktivnosti. Dolazi se do zaključka da je potreban veći društveni angažman institucija.

Statistička analiza varijabli iz četvrte hipoteze o utjecaju veličine boravišta ispitanika na njihovo raspolaganje slobodnim vremenom unutar jednog dana ukazuje na njihovu negativnu korelaciju, čime se postavljena hipoteza odbacuje. Negativna korelacija vodi zaključku da veličina mjesta stanovanja ne utječe na količinu slobodnog vremena kojim pojedinac raspolaže.

9. Zaključak

Kroz ovaj se završni rad proučava tijek razvoja pojma slobodnog vremena uz sve izazove kojem je ono podložno pod utjecajem stalnih i sve bržih životnih promjena. Rad pruža uvid u različita gledišta i pristupe slobodnom vremenu što omogućava usporedbu s njegovim trenutnim viđenjem. Uvidom u povijest fenomena slobodnog vremena postaje jasno u kojoj mjeri je ono podložno promjenama društva, te na koje načine prati mogućnosti i potrebe čovjeka u određenim razdobljima.

U današnjem okruženju cjelokupno društvo, a pogotovo mladi, ima lepezu mogućnosti za provedbu slobodnog vremena no zbog zatrpanosti s poslovnim i društvenim obavezama iste ne uspijeva u potpunosti iskoristiti. Pojedinci teže svoje vrijeme kvalitetnije iskoristiti putem druženja i pohađanja različitih edukacija i manifestacija, s time da veliki udio čini uporaba medija.

Od funkcija slobodnog vremena koje su opisane u radu, u najvećoj mjeri je nedostatna potreba za rekreacijom upravo zbog sve veće digitalizacije i masovne upotrebe medija, što vodi do problema što u intelektualnom to i u fizičkom razvoju. Umjesto ostvarenja zdravih životnih navika i pozitivnih stavova prema vježbi, kretanju i boravku na otvorenom suvremeno društvo postaje sjedilačko, koje sve kraće raspoloživo slobodno vrijeme provodi u zatvorenom, ne krećući se i razvijajući nezdrave životne navike.

Analiza provedene ankete dala je uvid u činjenicu da mediji i digitalizacija nisu jedini problem suvremenog društva. Javlja se još jedan važan čimbenik - lokalne institucije i mladenačke organizacije. Na temelju rezultata provedene ankete zaključuje se kako one nedovoljno informiraju svoje građane o postojanju slobodnovremenskih sadržaja, pa vrijeme lišeno poslovnih i društvenih obaveza pojedinci ne provode na kvalitetan način. Većina ispitanika također nije zadovoljna količinom raspoloživog slobodnog vremena koje uglavnom troše u obavljanje kućanskih poslova ili zadovoljavanje obiteljskih potreba.

Iako moderno društvo raspolaže širokim spektrom mogućnosti u organizaciji i pohađanju slobodnovremenskih aktivnosti, one još uvijek ne uspijevaju doživjeti svoj potpuni potencijal. Statistička analiza prikupljenih podataka ukazuje i da sociodemografski čimbenici nisu jedini koji utječu na raspoloživost slobodnog vremena

i sudjelovanje u različitim aktivnostima, već postoji nezadovoljavajući stupanj samoorganizacije pojedinaca. Pretrpani poslom i obavezama ubrzanog života, ljudi nerijetko propuštaju priliku za njegovim kvalitetnim iskorištavanjem.

Literatura

1. Amato, P. R., Fowler, F. (2002). Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *Journal of Marriage and Family* 64(3), 703-716.
2. Anić, I. (1998). Besposlica. Dokolica. U *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber
3. Antika (bez. dat.). U Wikipedia. Preuzeto 12.02.2024. s <https://bs.wikipedia.org/wiki/Antika>
4. Ayvazoglu, N., Rattlife, T., Kozub, F. M. (2004). Encouraging Lifetime Physical Fitness, *Council for Exceptional Children* 37(2).
5. Berc, B., Kokorić, B. (2012). Slobodno vrijeme obitelji kao čimbenik obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. (20/2), 15-27.
6. Bognar, B. (2004). *Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima*, Zagreb: Napredak 145(3), 269-283.
7. Brajdić, I. (2002). *Vrednovanje anketnih upitnika sa stajališta ispitanika-menadžera u turizmu* (Preuzeto 21. 02. 2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/267796>).
8. Cross, G. S. (1990). *A Social History of Leisure Since 1660*. California: Venture Pub
9. Čudina-Obadović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*. (16/6), 1307-1309.
10. Dryden, G., Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju: kako promijeniti način na koji svijet uči*, Zagreb: Educa.
11. Dumić, V., Mak, K. (2016). *Geografija slobodnog vremena* (Preuzeto 24. 01. 2024. s http://hagede.hr/wp-content/uploads/sites/181/2016/10/Jakovcic_geografija-slobodnog-vremena_LJS-2016.pdf).
12. Durant, W. (1942). *The Story of Civilization: Our oriental heritage*. Michigan: Simon and Schuster
13. Farkaš, H. (2014). *Slobodno vrijeme kao resurs u postindustrijskom društvu* (Preuzeto 24 .01. 2024 s <https://hrcak.srce.hr/file/198905>).
14. Fitzgerald, M., Joseph, A. P., Hayes, M., O Regan, M. (1995). Leisure activities of adolescent schoolchildren, *Journal of Adolescence* 18(3), 349-358.

15. Giesecke, F. E. (1993). *Uvod u pedagogiju*. Zagreb: Educa
16. Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing
17. Janković, V. (1973). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
18. Jerbić, V. (1973). *Funkcija slobodnog vremena djece i omladine*. Zagreb: *Centar za vanškolski odgoj „Naša djeca“*.
19. Ilišin, V. (2001). *Slobodno vrijeme*, Zagreb: IDIZ.
20. Ilišin, V. (2002). Interesi i slobodno vrijeme mladih. *Mladi uoči trećeg milenija*, Zagreb: Biblioteka znanost i društvo, 269-302.
21. Kale, E. (1990). *Povijest civilizacije*. Zagreb: Školska knjiga
22. Koeficijent korelacije. (2013-2024). U Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje. Preuzeto 21. 04. 2024. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/koeficijent-korelacije>.
23. *Konvencija o pravima djeteta*. Preuzeto 28. 03. 2024. s https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
24. Leburic, A., Relja, R. (1999). *Kultura i zabava mladih u slobodnom vremenu*, Napredak 140 (2), 175-183.
25. Lee, Newby (1983). *The Problem of Sociology*, Routledge.
26. Likertova ljestvica (2013-2024). U *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Preuzeto 21. 04. 2024. s <https://www.enciklopedija.hr/clanak/likertova-ljestvica#:~:text=Likertova%20ljestvica%2C%20vrsta%20naj%C4%8De%C5%A1%C4%87e,stav%20prema%20nekom%20objektu%20stava>.
27. Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
28. Mannell, R. C., Kleiber, D. A. (1997). *A Social Psychology of Leisure*. Venture pub.
29. McKormick, B. P. (2004). *People with disabilities - national survey of recreation and the environment*. National Center of accesibility (Preuzeto 01 .04. 2024. s <http://www.ncaonline.org>).
30. McLean, D. D., Hurd, A. R. (2015). *Kraus Recreation and Leisure in Modern Society*, Jones and Bartlett Learning.

31. Microsoft Excel (bez dat.). U Wikipedia. Preuzeto 21. 04. 2024. s https://hr.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel.
32. Mlinarević, V., Miliša, Z., Prokorović, A. (15.05.2007). *Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije - usporedba slavonskih gradova i Zadra*. (Preuzeto 27.02.2024 s <https://hrcak.srce.hr/file/174925>).
33. Mlinarević, V., Gajger, V. (2010). Slobodno vrijeme mladih - prostor kreativnog djelovanja. *Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo*. Osijek, 43-45 (Preuzeto 15.03.2024 s <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/571220>).
34. Nenadić-Bilan, D. (10.02.2014). *Roditelji i djeca u igri*. (Preuzeto 13.03.2024 s <https://hrcak.srce.hr/file/183529>).
35. Opaschowski, W. H., Duncker, C. (1996). *Freizeit-Forschungsinst*: BAT.
36. Plenković, J. (1997). *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar: Filozofski fakultet.
37. Polić, M., Polić, R. (12.02.2009). *Vrijeme, slobodno od čega i za što?* (Preuzeto 27. 02. 2024. s <https://hrcak.srce.hr/file/64985>).
38. Pravobranitelji za djecu, Jelavić, M., Opačak, T. (2010). *Dječja prava i slobodno vrijeme - Zbornik priopćenja s tribina pravobraniteljice za djecu*, Zagreb (29. 03. 2024 preuzeto s <https://dijete.hr/hr/download/djecja-prava-i-slobodno-vrijeme>).
39. Previšić, V. (2000). *Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse*. Napredak, 403-410.
40. Schroeder, T. (2006). Propositional attitudes, *Philosophy Compass* 1 (1):65-73.
41. Schleien, S. J., Ray, M. T., & Green, F. P. (1997) *Community recreation and people with disabilities: Strategies for inclusion* (2). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
42. Težak-Grgel, T. (2004). *Uvod u prapovijesnu arheologiju*, Zagreb: Leykam international.
43. Tokarski, Schmitz-Scherzer (1985). *Freizeit*. Springer - Verlag.
44. Tomić Koludrović, I., Leburic, A. (2001) *Skeptična generacija: životni stilovi mladih u hrvatskoj*, Zagreb:AGM.
45. Vidulin-Orbanić, S. (25.04.2008). *Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu*. (Preuzeto 24. 02. 2024 s <https://hrcak.srce.hr/file/52119>).
46. Vrkić Dimić, J. (2005). Stvarne i željne aktivnosti studenata u slobodnom vremenu. *Pedagogija istraživanja* 2(2), 313-326.

47. Valjan Vukić, V. (2011). Slobodno vrijeme kao „prostor“ razvijanja vrijednosti u učenika. *Magistra ladertina*. 8(1), 59-73,

Prilozi

Popis slika

- Slika 1. Igra „dvadeset postolja“ (Preuzeto 25.01.2024 s <https://otagomuseum.nz/athome/how-to-play-senet>)
- Slika 2. Teren za igru „tlachtli“ (Preuzeto 25.01.2024 s <https://www.britannica.com/sports/tlachtli>)
- Slika 3. Kameni prsten igre „tlachtli“ (Preuzeto 25.01.2024 s <https://www.britannica.com/sports/tlachtli>)

Popis grafikona

- Grafikon 1. Čimbenici kulturnog aspekta provođenja slobodnog vremena
- Grafikon 2. Individualni oblici provođenja slobodnog vremena
- Grafikon 3. Javni sadržaji slobodnog vremena
- Grafikon 4. Komunikacijske slobodnovremenske aktivnosti
- Grafikon 5. Dob ispitanika
- Grafikon 6. Prikaz muških i ženskih ispitanika
- Grafikon 7. Obiteljski status ispitanika
- Grafikon 8. Raspoloživost slobodnog vremena ispitanih unutar 24h
- Grafikon 9. Osobno poimanje ispitanih o raspoloživosti slobodnog vremena unutar 24h.
- Grafikon 10. Razlozi nedovoljnog raspolaganja slobodnim vremenom
- Grafikon 11. Raspoloživo slobodno vrijeme u odnosu na dob anketiranih
- Grafikon 12. Raspoloživost slobodnog vremena s obzirom na obiteljski status anketiranih
- Grafikon 13. Sudjelovanje ispitanika u organiziranim sadržajima slobodnog vremena

- Grafikon 14. Nudi li grad stanovanja ispitanika raznolike i kvalitetne slobodnovremenske aktivnosti?

Popis tablica

- Tablica 1. Stručna sprema ispitanika
- Tablica 2. Tumačenje vrijednosti koeficijenta korelacije

Popis grafova

- Graf 1. Korelacija statusa zaposlenja i raspolaganja ispitanika sa slobodnim vremenom unutar 24h.
- Graf 2. Korelacija dobi ispitanika i njihove raspoloživosti sa slobodnim vremenom unutar 24h.

Sažetak

Slobodno vrijeme je društveni fenomen koji se prilagođava svim promjenama i izazovima perioda u kojem se pojavljuje. Društvo u ranom 19. stoljeću prolazi duboku transformaciju nakon čega nastaje razdoblje koje se naziva „Pokret za slobodno vrijeme“, okarakterizirano razvojem organiziranih aktivnosti i infrastrukture od strane države i drugih institucija. Podjele slobodnog vremena ovise o društvu u kojem se provode, sadržajima koje ono podrazumijeva ili mjestu njihovog događanja. Ono treba dozvoliti mogućnost izbora i aktivnog uključivanja u sadržaje, a glavnu ulogu u poticanju ravnopravnog uključivanja sve djece imaju obitelji i odgojno obrazovne institucije. Značajne sadržaje slobodnog vremena nude i izvannastavne aktivnosti koje imaju veliku ulogu u razvoju mladih, iako je nažalost čest pristup takvim aktivnostima formalan zbog čega ne uspijevaju ostvariti svoj puni potencijal.

U radu je provedena analiza istraživanja „Raspoloživost slobodnog vremena u suvremenom društvu“ s ciljem utvrđivanja utjecaja sociodemografskih čimbenika na njegove uvjetovanosti i kvalitetu. Odgovori su prikupljeni putem online ankete nakon dobivenog odobrenja uprave dječjeg vrtića „Paperino“. Prikupljeni su tijekom veljače 2024 g., nakon čega su isti analizirani deskriptivnom i statističkom analizom. Uvidom u dobivene podatke potvrđena je hipoteza o značajnoj uključenosti u neke od organiziranih slobodnovremenskih aktivnosti kao i hipoteza koja tvrdi da osobe iz višečlanih obitelji raspolažu s manje slobodnog vremena od onih manjih. Suprotno tome, odgovori na pitanja o upoznatosti građana sa sadržajima slobodnog vremena su negativni što je dovelo do odbacivanju hipoteze o zadovoljavajućoj informiranosti društva. Također, manju uvjetovanost pokazala je statistička analiza varijabli o utjecaju veličine boravišta na raspolaganje slobodnim vremenom. Provedeno istraživanje i ostvareni rezultati ukazali su da društvo nije dovoljno upoznato sa sadržajima slobodnog vremena i da se zbog organizacijskih prepreka i ubrzanog životnog stila navedeni sadržaji ne uspijevaju u potpunosti kvalitetno ostvariti.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, kvaliteta života, suvremeno društvo

Summary

Leisure is a social phenomenon that adapts to all changes and challenges of the period in which it appears. Society in the early 19th century underwent a profound transformation, after which a period called the "Leisure Movement" arose, characterized by the development of organized activities and infrastructure by the state and other institutions. The division of leisure time depends on the community in which it is carried out, the content it entails or the place of its event. It should allow the possibility of choice and active inclusion in the contents, where the main role in encouraging equal inclusion of all children is carried by families and educational institutions. Significant leisure content is also offered by extracurricular activities that play a major role in the development of young people, although unfortunately, frequent access to such activities is formal, which is why they fail to reach their full potential.

The paper analyzed the research "Availability of free time in modern society" with the aim of determining the influence of sociodemographic factors on its conditionality and quality. The answers were collected through an online survey after the approval of the management of the kindergarten "Paperino". They were collected during February 2024, after which they were analyzed by descriptive and statistical analysis. By examining the obtained data, the hypothesis of significant involvement in some of the organized free-time activities was confirmed, as well as the hypothesis that claims that people from multi-member families have less free time than smaller ones. Conversely, the answers to questions about citizens' familiarity with the contents of free time are negative, which led to the rejection of the hypothesis of satisfactory information about society. Also, less conditionality was shown by a statistical analysis of variables on the influence of the size of residence on the availability of leisure time. The conducted research and the results achieved indicated that society is not sufficiently familiar with the contents of leisure time and that, due to organizational obstacles and an accelerated lifestyle, these contents do not manage to be fully achieved.

Keywords: leisure, quality of life, modern society